

källan

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND



SLS

1 / 2 0 2 1



*Harald Galléns
dagböcker – en
queerhistorisk
skatt*

*Finlands-
svenskarna
som kämpade
mot fascismen*

Självgodade 1700-talsdiplomater • Resefotografier från tiden före massturismen



INNEHÅLL

- 1** Ledare
- 7** Arkiven står inför sin största prövning
- 8** En dandy som ville bli sedd
- 12** Finlandssvenskar mot fascism
- 16** När krig och katastrofer smyger sig in i poesin
- 18** Självgoða diplomater kritiserade varandra
- 23** Sociologen som var före sin tid
- 26** Att möta det främmande på torget
- 28** Medeltida ballader får nytt liv
- 30** Med kamera och koffert runt världen
- 32** Stödet som tryggar den litterära mångfalden
- 34** Johan Aalto är SLS nya skattmästare
- 36** Minnen och erfarenheter av kalla kriget
- 38** Ny frågelista: Litteratur och läsning
- 39** Nytt ur SLS utgivning
- 45** Programkvällar hösten 2021

källan

Källan. Svenska litteratursällskapet informerar 1/2021 (28:e årgången).
Utgivare: Svenska litteratursällskapet i Finland, PB 158, 00171 Helsingfors.
www.sls.fi, tfn 09 618777, e-post: info@sls.fi

Ansvärlig utgivare: Marika Mäklän. **Redaktörer:** Malin Bredbacka-Grahn, Nora Ervalahti, Hedvig Rask, Emma Tuominen. **Övriga redaktionsmedlemmar:** Nina Edgren-Henrichson, Christer Kuvaja, Kristina Linnovaara, Jonas Lång, Jennica Thylin-Klaus. **Layout:** Antti Pokela. **Fotograf** (när inte annat anges): Janne Rentola. Arkivbilder ur egna samlingar. **Tryck:** Nordprint Ab, Helsingfors 2021. **ISSN-L** 1237-8356. **ISSN (print)** 1237-8356. **ISSN (online)** 2242-6787.

Omslag: Harald Gallén. Foto: Carl Klein. Finlands fotografiska museum/Salon Strindberg & Atelier Universal. **Arkivbildernas signum:** s. 3 SLSA 566, s. 6 SLSA 1432, s. 8–9, 11 SLSA 909, s. 12–13 SLSA 1270, s. 26–27 SLS 1405, s. 28 FMI 318 & SLS 523, s. 30–31 SLSA 817, s. 31 (ovan) SLSA 1070, s. 31 (nedan) SLSA 950



SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND

Lena Marander-Eklund

Traditionsvetenskap är inte bara mys

UNDER HELA SLS EXISTENS har traditionsvetenskapen haft en betydelsefull roll i dess verksamhet. Redan på 1880-talet omtalade en av sällskapets tidiga eldsjälar, Ernst Lagus, betydelsen av "vår svenska allmoges andliga lif" som orsaken till att folkliv och folkminnen skulle samlas in. Arbetet med samlingsverket *Finlands svenska folkdiktning* var imponerande sett också ur dagens perspektiv. Folklivs- och folkminnesforskningen utvecklades senare till etnologi respektive folkloristik.

Trots ämnets stabila status inom SLS ramar och trots att det är relativt tacksamt att popularisera upplever jag ofta att kunskapen om vad traditionsvetare sysslar med inte är speciellt stor. Om en inblick finns handlar det många gånger om en föreställning om att vi sysslar med olika typer av trevligheter såsom hur man firar födelsedagar och jul, eller arkaiska företeelser som berättelser om troll och magiska ritualer. Redan på 1990-talet framförde professor Sven B. Ek kritik mot den svenska etnologin som han menade sysslade med "trevligheter" snarare än var en central aktör, ett salt i samhällsdebatten. Att vi ombeds hålla populära föredrag och ge radiointervjuer om livet "förr" och annat mysigt och ofarligt reproducerar en snäv uppfattning om vad traditionsvetare sysslar med.

Mycket har hänt sedan Sven B. Eks kritik av ämnet som i hög grad utgick från avsaknaden av en historisk dimension, men att komma ifrån etiketteringen som trevlighetsämne är uppenbarligen svårt. Det bör emellertid sägas att vi inte heller alla gånger vet exakt vad andra discipliner sysslar med. Oberoende om vi talar om traditionsvetenskap eller om kulturanalys, som numera är det läroämne som studenterna vid Åbo Akademi studerar fram till kandidatexamen, sysslar vi med teman som är centrala i samhällsdebatten.

Exempel på sådan samhällskommenterande forskning är hatprat i sociala medier, berättelser om sexuella övergrepp, upplevelser av att leva med diabetes, erfarenheter av oavsiktliga graviditeter och konflikter kring samägande av sommarstugor. Andra exempel är analys av diskussionen om fästingar i det finländska samhället eller forskning kring flyktingskap och hälsa. Jag menar att vi har goda förutsättningar att studera kulturell variation, inkluderingar och exkluderingar, och att blottlägga maktstrukturer. Antagligen är det vardagsperspektivet, det folkliga, som gör att en seg föreställning om att vi studerar trevligheter lever kvar. Exempelen ovan tyder dock snarare på att traditionsvetenskaperna i dag i hög grad sysslar med samhällets salt. Vi måste bara bli bättre på att kommunicera det utåt. ●

"Att vi ombeds hålla populära föredrag och ge radiointervjuer om livet 'förr' och annat mysigt och ofarligt reproducerar en snäv uppfattning om vad traditionsvetare sysslar med."



Lena Marander-Eklund är professor i nordisk folkloristik vid Åbo Akademi och ordförande för SLS traditionsvetenskapliga nämnd.



Foto: Kai Martonen

VILL DU BO PÅ FÖRFATTARGÅRDEN ABRAMS?

SLS söker en ny boende till författargården Abrams i Andkil, Vörå. Skönlitterära och vetenskapliga författare kan ansöka om boenderätten, och även personer verksamma inom andra kultursektorer kan komma i fråga.

Abrams är uppförd kring sekelskiftet 1800 och testamenterades till SLS av affärsidkaren Matilda Westin. Gården invigdes 1992 efter renovering som bostad för en svenskspråkig författare. SLS står för underhållet, men den boende svarar själv för löpande kostnader som vatten, el, värme och sophämtning. Gården är delvis möblerad och blir ledig för inflyttning enligt överenskommelse. Rätten att bo på Abrams beviljas i första hand för en tid om åtminstone tre år.

Läs mer på sls.fi och ansök senast den 15 augusti! ●

Jazziga skärgårdsmelodier och svängiga spelmansrytmer

I år ger Finlands svenska folkmusikinstitut (FMI) ut skivor med två band: Ostrobothnia Jazz Sextet från Österbotten och Röttren från Västnyland. Skivorna publiceras på flera musiktjänster som Spotify, Youtube Music och Itunes, och ges dessutom ut på cd.

Ostrobothnia Jazz Sextet spelar företrädesvis musik av den argentinske tonsättaren och musikern Astor Piazzolla, tango nuevo, som rör sig i gränslandet mellan jazz och tango. Temat för skivan som bandet gör i samarbete med FMI är skärgårdslåtar, det vill säga musik med anknytning till kust- och ölandskap, i folklig tradition.

Röttrens skiva kommer att bestå av västnyländsk spelmansmusik och låtar ur mästerspelmannen Erik Dannbergs notsamlingar. En stor del av skivans innehåll kommer att vara låtar som inte har spelats in tidigare. ●



Röttren. Foto: Tommi Pietiläinen



Ostrobothnia Jazz Sextet. Foto: Mika Tervaskangas

Under sin vistelse i Davos broderade Edith Södergran motivet "Markisinnan och gåsen" på ett bokomslag. Senare sände hon omslaget till Hagar Olsson som skulle ge det vidare till en anonym donator, men broderiet förblev i Olssons ägo. SLS/Edith Södergrans arkiv



HELA EDITH SÖDERGRANS ARKIV NU PÅ FINNA

Poeten och modernisten Edith Södergrans arkiv har under våren digitaliserats i sin helhet och finns nu fritt tillgängligt på den nationella söktjänsten Finna på adressen sls.finna.fi. I arkivet ingår bland annat "Vaxdukshäftet" med Södergrans ungdomspoesi och andra diktmanuskript, ett minnesalbum med olika typer av texter, ett par skolhäften samt brev och personliga

handlingar såsom hennes betyg från Petrischule i Sankt Petersburg. De drygt 400 fotografier som finns i hennes arkiv har varit tillgängliga på Finna sedan en längre tid tillbaka. De är tagna huvudsakligen av Södergran själv på 1910-talet i hembyn Raivola och i Davos-Dorf i Schweiz, där hon vistades på sanatorium.

Det publicerade materialet i Södergrans

arkiv får användas fritt så länge upphovsman och källa uppges. SLS kommer framöver att publicera ytterligare arkivmaterial med koppling till Södergran. Näst i tur att digitaliseras är nämligen arkivet "Södergran-material ur Hagar Olssons kvarlåtenskap", där samtliga av Edith Södergrans berömda brev till Hagar Olsson ingår. ●



Språkvetaren Wera Kunnas tilldelades SLS pro gradu-pris för sin avhandling om läroböcker i svenska och finska. Foto: Wera Kunnas

Läroböcker i svenska och finska ignorerar språklig identitet

Läroböcker i svenska och finska ger begränsat utrymme för elevers egna reflektioner och tar inte alls upp frågor om språklig identitet. Det visar språkvetaren Wera Kunnas vid Åbo universitet i sin färskt publicerade avhandling. SLS belönade i maj Kunnas med Lars och Bojen Huldéns pro gradu-pris i språkvetenskap för hennes avhandling om grundskolans läroböcker i B-svenska och A-finska. Prissumman är 1 000 euro.

Wera Kunnas visar att finlandssvensk och finsk kultur förs fram både explicit och implicit i läroböckerna, men bilden som böckerna ger baseras sig främst på fakta och ger inte så mycket utrymme för elevernas egna reflektioner. Detta kan bidra till stereotypa uppfattningar om den andra språkgruppen, vilket också kan påverka elevernas motivation att lära sig språket.

I avhandlingen betonar Kunnas vikten av att behandla kulturella aspekter i språkundervisningen. Hon påpekar framför allt att läroböckerna i svenska borde lyfta fram betydelsen av det svenskspråkiga utbildningssystemet, rätten att använda sitt modersmål, språkets roll i närmiljön och förståelsen för andra minoriteter. ●



© JKMM

Raseborg får ett museum de la Chapelle

Nästa sommar öppnas Albert de la Chapelles nya konstmuseum i Ekenäs, i hörnet av Gustav Wasas gata och Brunnsgatan. I samma kvarter finns också Ekta museum och Stiftelsen Pro Artibus Galleri Elverket.

Albert de la Chapelle (1933–2020) grundade 2005 Albert de la Chapelles fond vid SLS för att stöda kvalitetskonst, kultur och bildning i den svenskspråkiga miljön i västra Nyland. de la Chapelle gav årliga tilläggsdonationer till fonden, som under årens lopp har köpt in närmare 50 konstverk. Konstverken har donerats till Västra Nylands museum, dit också Ekta museum hör, och har även förärats en egen utställning där.

År 2017 grundade de la Chapelle en egen stiftelse, Albert de la Chapelles Konststiftelse, med det specifika syftet att bygga ett nytt konstmuseum i anslutning till Ekta. Museet ska doneras till Raseborgs stad och stiftelsen har förbundit sig till att understöda verksamheten vid museet.

Arkitektävlingen för den nya konstmuseibyggnaden vanns av bidraget "Kronan" ritat av Asmo Jaaksi från JKMM Architects. Jaaksi har också planerat det nya biblioteket i Kyrkslätt och Amos Rex-museet i Helsingfors. Arkitektävlingen fick ekonomiskt stöd av Albert de la Chapelles fond vid SLS.

Museet ska huvudsakligen ordna utställningar med modern konst och samtidskonst från Norden och Östersjöområdet. ●

SLS MED I STYRGRUPPEN FÖR DEN NATIONELLA KULTURARVSSTRATEGIN

Finland bereder sin första kulturarvsstrategi under 2021–2022 utgående från de riktlinjer som finns i det nuvarande regeringsprogrammet. SLS arkivchef Kristina Linnovaara har av Undervisnings- och kulturministeriet utsetts till medlem av styrgruppen för kulturarvsstrategin. Gruppen har till uppgift att bereda riktlinjer för de centrala principerna och sakhelheterna i strategin. Styrgruppens förslag ska vara klart våren 2022.

Målet är att utarbeta en kulturarvsstrategi fram till 2030. I kulturarvsstrategin förstås kulturarvet som en positiv egenskap som förenar alla i byggandet av en hållbar framtid. Målet är att iden-

tifiera mångfalden och möjligheterna inom kulturarvet, och att hitta teman och helheter som förenar samhällets alla delområden. Genom integrering genomförs grundlagens bestämmelse enligt vilken var och en bär ansvar för kulturarvet. Strategin genomför också den nya europeiska agendan för kultur (New European Agenda for Culture), som Europeiska kommissionen godkände 2018. I agendan uppmanas medlemsländerna att utarbeta egna nationella strategier inom kulturarvets område.

Läs mer på Undervisnings- och kulturministeriets webbplats under projekt och lagberedning. ●

Nelly Laitinen med SLS första arkiv-pedagogiska produkt, Skolväskan. Den innehåller arkivmaterial om skolan förr och riktar sig särskilt till elever i årskurs 7-9. Foto: Kira Schroeder



NELLY LAITINEN FICK PEDAGOGISKT PRIS

På sin årliga konferens i februari delar NCK – Nordiskt Centrum för Kulturarvspedagogik ut ett pedagogiskt pris. I år tillföll det Nelly Laitinen, förste arkivarie på SLS. Priset har sedan 2007 delats ut till en person eller organisation som utmärkt sig inom det kulturarvspedagogiska området i Norden och Baltikum.

På SLS fick arkivpedagogiken sin början tack vare nordiska kontakter och ett besök av Karin Sjöberg, "Sveriges första arkivpedagog", 2008. Sedan dess har arkivpedagogiskt material för skolelever arbetats fram på SLS, bland annat två läroböcker om krigsbarn och inbördeskriget

1918, flera digitala helheter och workshoppen Arkiv i praktiken. SLS har också ett samarbete med Schildts & Söderströms Läromedel sedan 2016. Laitinen poängterar att arkivpedagogiken varit en del av SLS satsning på skolan som målgrupp och har engagerat många.

– Vi har ett fint samarbete inom huset, med allt från produktion av innehåll till digitaliseringstjänster och grafisk design.

Sedan 2014 sitter Laitinen med i NCK:s referensgrupp, som består av personer som arbetar med kulturarvspedagogik på arkiv och museer runtom i Norden och Baltikum.

I prismotiveringen lyfter NCK fram utvecklingen av de digitala metoderna på SLS, som varit till hjälp även under pandemin då till exempel besök för studerande i stället kunde flyttas till webben. NCK framhåller särskilt Nelly Laitinens förmåga att alltid utgå från enskilda människooöden och låta dem tala ur källorna.

– För mig är *mötet* det viktigaste, mötet med människan bakom orden i dokumenten, mötet med en förgångens tid, mötet med de egna tankarna och känslorna och mötet med det egna kulturarvet, historien och samhället, säger Laitinen. ●



Ett bildurval ur samlingen Sten Drakenbergs fotografier från inbördeskriget.

GULDKORN UR ARKIVET

Inbördeskriget i bilder

En ny arkivdonation belyser Svenska Brigadens deltagande i finska inbördeskriget 1918.

SLS arkiv fick i slutet av 2020 ta emot ett trettiotal fotografier som tillhört Sten Drakenberg (1894–1964), svensk frivillig i inbördeskriget. Material om de svenska frivilliga finns inte sedan tidigare i SLS arkiv.

Som medlem av Svenska Brigaden deltog Drakenberg i kriget på den vita sidan. De drygt 1 000 svenska frivilliga var en heterogen grupp i fråga om ålder, boningsort, samhällsklass, yrke och motiv. En del

deltog i protest mot Sveriges neutralitetspolitik gentemot Finland och såg kriget som en kamp mellan svensk kultur och barbari. Andra motiv var släktband till Finland, arbetslöshet, äventyrlust eller möjlighet till militär karriär.

Krigets gång kan följas via ögonblicksbilderna som tagits av en okänd fotograf: röda fångar på Tammerfors torg, ett erövrat pansartåg i Lempäälä, en vilostund i Sääks-

mäki, en nedbränd kyrka i Lampis, segerparaden i Helsingfors och hemfärden till Sverige. En del av fotografierna förekommer i tryckta verk om Svenska Brigaden medan andra bilder av till exempel enskilda brigadmedlemmar troligen inte har publicerats. ●

Petra Hakala är förste arkivarie på SLS.

Lars Ilshammar

Arkiven står inför sin största prövning

IBEGYNNELSEN VAR ORDET. Sedan uppfanns arkivet. Så kan en mycket kortfattad historik över den mänskliga civilisationens gryning skrivas. Arkivet, den plats där vi förvarar våra minnen, har sedan genom århundraden och årtusenden förblivit en diskret och för många nästan okänd men samtidigt helt fundamental institution för att bevara och överföra kunskap om det gemensamma.

Om arkivet inte gör sitt jobb, kommer samhället i stort men också våra egna vardagsliv långsamt att sluta fungera. Arkivet är en garant för att skola, vård och omsorg håller vad de folkvalda lovar, liksom för att den gemensamma minnesbank som tidigare generationer har byggt upp inte förskingras. Det är ingen slump att historiens erövrare som velat kuva ett besegrat folk ofta har börjat med att bränna arkiven.

I dag när faktaresistensen breder ut sig och alla kan skriva sin egen historia efter tycke och smak blir oförvanskade historiska källor särskilt viktiga. Men så länge vi inte har ett konkret ärende dit är arkivet knappast något som vi tänker på eller bekymrar oss om. Arkivet bara är. Precis som avloppssystemet eller elnätet ligger arkivet där utan att vi har anledning att gå omkring och i varje stund fundera på hur det fungerar – så länge det fungerar.

Men på väg in i det digitala samhället står arkivet inför stora utmaningar. Att samla in och bevara det enorma digitala informationsflödet och att sedan tillgängliggöra de digitalt födda samlingarna är den kanske största enskilda prövning som arkivsektorn någonsin har ställts inför. Parallellt växer förväntningarna på digitalisering av de fysiska samlingarna, en mycket kostnadsdrivande och tidskrävande hantering.

Att hantera ett växande informationsöverflödsproblem med knappa resurser och att samtidigt hävda sig i stora pågående organisationsförändringar skulle under alla omständigheter vara en svår uppgift för arkiven. Nu tvingas man också kämpa mot samtidens växande krav på effektivitet och idén om kortsiktig ekonomisk nytta.

Arkiv och bibliotek präglas av en nödvändig långsamhet. Deras verksamhet befinner sig i en sorts tidlös tid där det längesedan förflutna och en avlägsen framtid är lika närvarande som nuet. Denna makliga tidsrytm stämmer allt sämre med tidens brådska och otålighet. Kvartalspolitiken ropar på snabba resultat, kan inte vänta, ser inte längre behovet av långa perspektiv.

Men utan arkiven riskerar vi att drabbas av samhällelig demens. Att förstå vilka vi är och varifrån vi kommer är nödvändigt om vi ska kunna bestämma vart vi ska. Därför borde en aktiv och generös arkivpolitik vara en helt självklar prioritet i bygget av en hållbar välfärd för framtiden. Slutligen är det också en uppgift för arkiven, arkivarierna och arkivinstitutionerna själva – och inte minst för deras användare – att bli besvärliga och göra mera väsen av sig. ●



Lars Ilshammar är biträdande riksbibliotekarie vid Kungliga biblioteket i Sverige och medlem av SLS insamlingsnämnd. Foto: Jann Lipka

"Det är ingen slump att historiens erövrare som velat kuva ett besegrat folk ofta har börjat med att bränna arkiven."

EN DANDY SOM VILLE BLI SEDD

Grafiker, diplomat och kosmopolit. Bildkonstnären Harald Gallén är rätt okänd i dag, men hans dagböcker tecknar en bild av en man som ville bli älskad och ihågkommen. De nu digitaliserade dagböckerna är uppenbart skrivna så att de ska läsas av någon efter Galléns död.

Text: Michaela von Kügelgen

EGENTLIGEN DOG Harald Gallén lite för tidigt, bara femtio år gammal 1930. Baserat på det han skrev i sina dagböcker och annat material, var det troligt att han hade tänkt skriva sina memoarer.

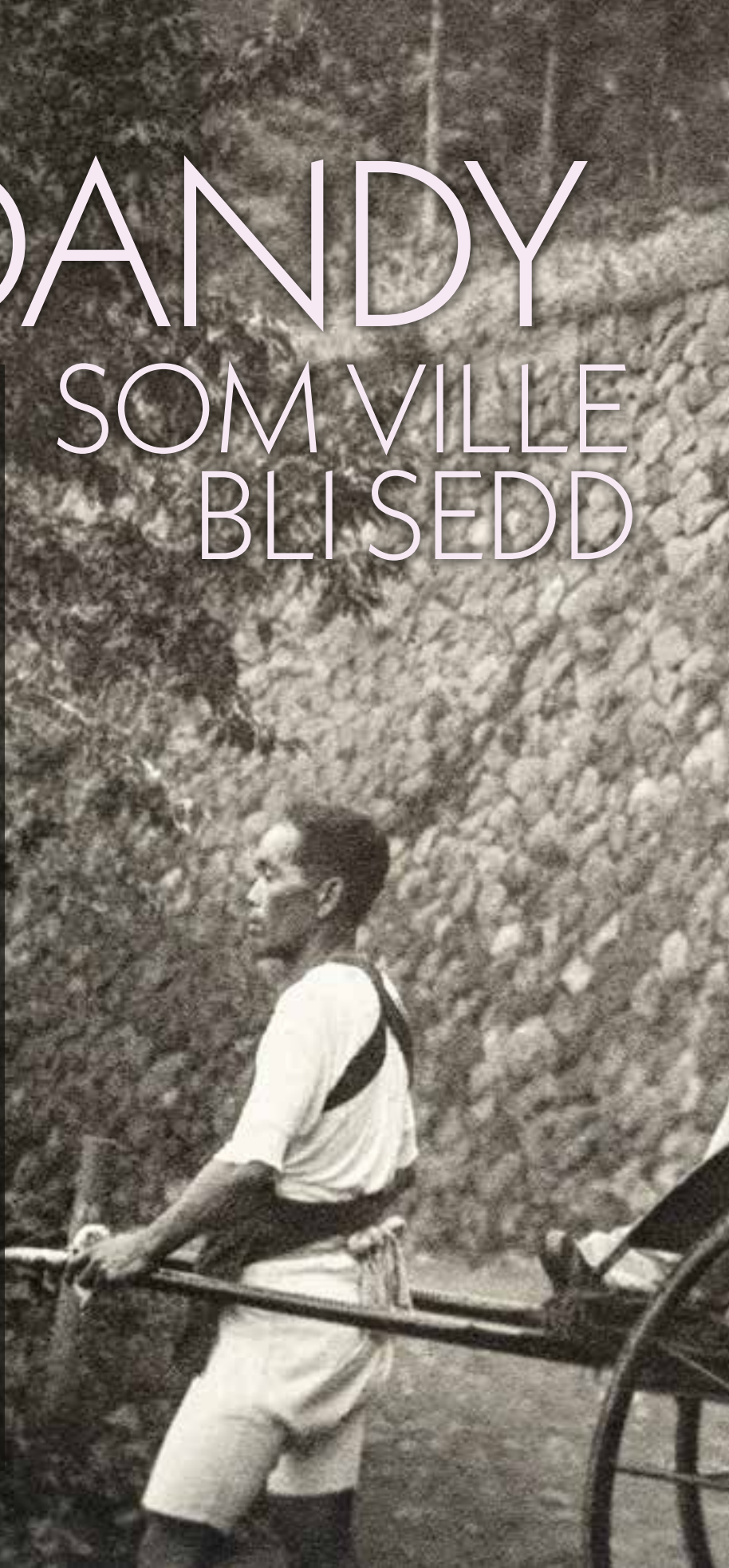
Det tror litteraturvetaren **Rita Paqvalén** som skriver en bok om queerhistoria och om bland annat Gallén.

– Han har ett behov att försöka skapa sig själv och skriva in sig i historiens böcker. I hans dagböcker hittar vi ledtrådar till det som inte kunde sägas öppet i början av 1900-talet, säger Paqvalén som dykt ner i SLS arkiv där Galléns dagböcker finns.

Själv kom Paqvalén i kontakt med kosmopoliten och konstnären via **Anne-May Bergers** artikel om hans arkiv i *Källan* 1/2003. Det var framför allt Galléns explicita dagbokscitat som fascinerade henne.

– Det var i början av 1900-talet och han talar om sig själv som homosexuell, det var så otroligt tidigt.

Det var också något i tonfallet som lockade Paqvalén. Hon blev nyfiken och ville gräva djupare: fanns det mer att hämta i arkiven? Men vid den tiden skrev hon sin doktorsavhandling och det dröjde länge innan hon fick möjlighet att ta itu med Galléns arkiv och liv.





Harald Gallén på
våg mot de berömda
varma källorna i
Miyanoshta, Hakone
i Japan. Gallén
bodde utomlands i
tjugo år och reste i
både Europa, Afrika
och Asien. SLS/Jarl
Galléns arkiv

”Det är intressant och fascinerande att han skriver ut det så öppet med tanke på att homosexualitet då var tabu och homosexuella handlingar kriminaliserade i Finland.”



– När jag började med mitt nuvarande projekt, en bok om hur man kan närma sig queerhistoria, fick jag äntligen en chans att jobba med Harald och en ursäkt att använda många timmar i arkivet. I boken är jag speciellt intresserad av hur det homosexuella begäret uttrycks i arkivmaterialet.

En världsmedborgares dagböcker

Harald Gallén var bildkonstnär, men framför allt en dandy och kosmopolit. Han bodde utomlands i tjugo år och skötte en del diplomatiska uppdrag.

– Han skulle säkert kalla sig världsmedborgare. Han reste mycket under 1900-talets första årtionden. Inte bara till Paris och Europa, utan också till Afrika, Asien och ”exotiska” Lappland, berättar Paqvalén.

I sin artikel om Harald Gallén analyserar hon främst de två första dagböckerna av totalt tre samt ett urval gästböcker, brev och Galléns testamenten.

Den första dagboken handlar om när Gallén som tjugoåring fotvandrade från Helsingfors till Paris efter att ha utbildat sig till bildkonstnär i Finland. Den andra dagboken skildrar en period på ungefär tio år och handlar om Galléns liv i Paris och ute i Europa. Den tredje dagboken tar upp hans karriär som diplomat och livet i Madrid, Algeriet och Marocko.

– Den tredje är som en offentlig memoar eller en dagbok som han kanske inte behövde gömma undan.

Den andra dagboken innehåller däremot flera explicita beskrivningar. Gallén skriver om sex och erotik.

Rita Paqvaléns bok *Queera minnen* (Schildts & Söderströms), där en essä om Harald Gallén ingår, kommer ut på hösten.

Och om sina många möten med män.

– Han reflekterar över sin egen identitet och skriver också om relationen mellan sin identitet och sin gudstro. Han ser homosexualiteten som en gåva från Gud och männen som gudasända änglar.

Paqvalén förklarar att Gallén tänkte att han genom att bejaka sin homosexualitet bejakar Guds vilja.

– Det är intressant och fascinerande att han skriver ut det så öppet med tanke på att homosexualitet då var tabu och homosexuella handlingar kriminaliserade i Finland.

Ingen ödmjuk man

Man kunde säga att Harald Gallén skapar sig själv och sitt liv genom sina texter.

– Han är fascinerad av allt som glimmar och glittrar, både när det gäller saker och människor. Han samlar människor med maktpositioner, gärna kungliga. Han älskar titlar, berättar Paqvalén.

Han beställde flera exlibris av konstnärer och gjorde olika versioner av ”släktens vapen”.

– Han skrev ett slags släkthistoria som inte direkt är sann, men som skulle ge släkten Gallén ett större och glamoröst förflutet.

”Han är fascinerad av allt som glimmar och glittrar, både när det gäller saker och människor. Han samlar människor med maktpositioner, gärna kungliga.”

Gallén skrev också om hur han ville bli begravd. Bland annat önskade han sig ett mausoleum och en sarkofag enligt modell av **Karin Månsdotters** sarkofag i Åbo domkyrka.

– Det är ingen ödmjuk person man möter i arkiven, säger Paqvalén.

På ytan såg hans liv lyckligt och lyckat ut – Gallén var omsvärmad och omringad av vänner.

– Men i dagböckerna skriver han mycket om ensamhet och längtan. Och han tycktes också vara påverkad av sina år i Europa.

Han blev inte heller någon stor konstnär, utan försörjde sig på beställningsarbeten. Samtida kritiker

kallade hans verk för otidsenliga och han fick inte den synlighet och uppmärksamhet han drömde om. När han skickade sina reseskildringar till förlaget Otava blev han inte antagen.

– Han önskade att han hade blivit sedd. Utan rika vänner och beskyddare hade han inte kunnat genomföra det han gjorde.

En queer historia att nysta i

Trots magra konstnärliga framgångar var Harald Gallén rätt omskriven i sin samtid. I det digitaliserade tidningsarkivet på Nationalbiblioteket finns över 500 artiklar om honom.

Däremot är Gallén inte särskilt känd inom den nutida queerforskningen, fastän han var så öppet homosexuell i en tid då det var ett stort tabu.

– När jag började bekanta mig med honom var artikeln i *Källan* ungefär det enda material som fanns. Därför är det jätteroligt att SLS har digitaliserat just de här dagböckerna så att vem som helst i Finland och utomlands kan läsa dem.

Paqvalén hoppas också att fler queerforskare ska intressera sig för Gallén efter att hennes bok publicerats. En utmaning är ändå att han var en äkta kosmopolit – en stor del av materialet är på franska och tyska vid sidan om brev på svenska och finska.

I början av sitt projekt hamnade Paqvalén också in på många stickspår, eftersom det finns så mycket att nysta i. En hel del har hon varit tvungen att lämna utanför det hon skriver nu.

– Men det finns många människoöden som kunde vara intressanta att spåra och forska i, Haralds arkiv kan användas som en nyckel till andra. Han *outar* till exempel **Emil Cedercreutz** gång på gång och är upprörd över att Emil är så i skåpet med sin identitet.

Överlag är Gallén ganska medveten om sin sexualitet och olika begrepp. Enligt Paqvalén kunde hans arkiv användas för att göra en kartläggning över queer kulturhistoria, men det finns också andra kulturhistoriska perspektiv som är intressanta.

– Å ena sidan skriver Harald fruktansvärt öppet, på gränsen till för mycket. Samtidigt finns alla gåtor som han strör omkring sig, vilket gör att han kanske sist och slutligen inte var så öppen som dagboken låter förstå, säger Rita Paqvalén. ●

Harald Galléns exlibris av Else Raina Michael.
SLS/Jarl Galléns arkiv



DET KAPITALISTISKA
KAN INTE LIVNÄRA

FINLANDS- SVENSKAR MOT FASCISM

– Det här är ett slags specialstudie i nationalismens historia, sammanfattar historikern Anders Ahlbäck essensen i forskningsprojektet Den finlandssvenska antifascismen. Tillsammans med tre andra forskare vid Åbo Akademi undersöker han motståndet mot fascism och nazism bland finlandssvenskar under 1920–1940-talen.

Text: Nina Edgren-Henrichson

Scenografi från premiären av *Det blåa undret* av Hagar Olsson den 15 mars 1932. Pjäsen skildrar en mörknande värld där spänningarna mellan fascism och kommunism och schismen mellan den äldre och den yngre generationen hotar att slå demokratin i spillror. SLS/Svenska Teaterns arkiv

SKA SAMHÄLLET A PROLETARIATET



A

NDERS AHLBÄCK konstaterar att nationalismen, speciellt under första hälften av 1900-talet, var ett slags superideologi.

Det var den ideologiska kraft som mest av allt förändrade världen, drev på statsbildningar och ledde till världskrig.

– Fascismen och nazismen är dess ultraradikala former – nationalism som

fullständigt löper amok. Fascismen och i synnerhet nazismen har utforskats väldigt mycket, men det har skrivits mindre om motståndet mot dem, och motståndet är en lika viktig del av historien.

– Också för det svenskspråkiga Finlands historia är nationalismen central, eftersom idén om finlandssvenskhet föddes ur ett nationalistiskt tankegods. Och just 1920- och 1930-talen är intressanta, eftersom det då fortfarande var öppet vad det finlandssvenska är.

Varför ska man forska om finlandssvensk antifascism?

– Det har skrivits och forskats en del om de fascistiska tendenserna bland de svenskspråkiga och nu fyller vi ut och gör bilden mer komplex genom att också forska om dem som motsatte sig de här rörelserna, berättar Ahlbäck.

I det turbulenta tidiga 1900-talet var den politiska splittringen stor, inte minst i Finland där inbördeskriget på många sätt präglade samhället under 1920- och 1930-talen. Ett fenomen fanns det ändå som gick tvärs över partigränserna: motståndet mot fascismen.

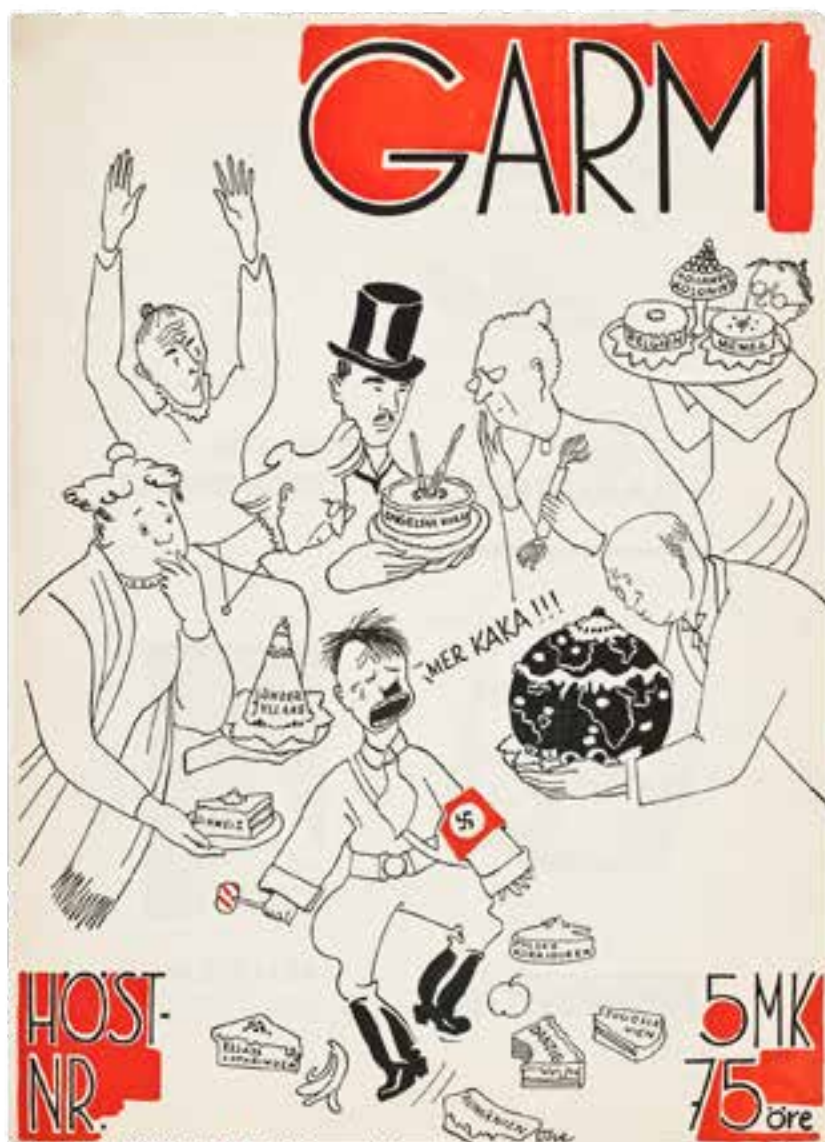
– Det finns traditionellt en bild av att antifascismen är någonting som främst kommunister och kanske socialister höll på med, men det är klart att det fanns många inom de borgerliga kretsarna och högern som motarbetade fascismen.

I det finlandssvenska sammanhanget har motståndet mot fascismen kontakter till tidens stora frågor, det vill säga språkfrågan och demokratifrågan.

– Under språkstridens dagar, när svenskheten också annars var utsatt och hotad, uppträdde en högeradikal ultranationalism, som talade om nationens enhet och trampade minoriteter under fötterna. Ur en språkminoritets synvinkel kunde det här te sig speciellt hotande.

– Vi har en stark hypotes om att det var typiskt för det finlandssvenska att knyta an till det nordiska, både till vänstern och till högern. Den finlandssvenska arbetarrörelsen tog gärna modell av de starka socialdemokratierna i Sverige och Dan-

Pärmillustration av Tove Jansson i tidskriften *Garm*, 1938. © Tove Jansson





"I det finlandssvenska sammanhanget har motståndet mot fascismen kontaktytor till tidens stora frågor, det vill säga språkfrågan och demokratifrågan."

mark och av deras motstånd mot fascistiska tendenser, förklarar Ahlbäck.

Inom högern var den nordiska kultur- och rättstraditionen med laglighet ett starkt argument.

– Svenskheten framställs då som en företrädare eller förkämpe för en nordisk tradition av laglighet och demokrati, som står i motsättning till det fascistiska. Samtidigt uppfattas svenskheten som särskilt beroende av den här traditionen.

Författare och politiker mot fascismen

Tre av forskarna i projektet är historiker, och idén till projektet väcktes bland dem, men i projektet ingår också en litteraturvetare.

– Historiker fokuserar ofta på politiker, fackföreningsmänniskor och den typen av aktörer, men när vi tänker finlandssvenskt 1920- och 1930-tal finns det en väldigt viktig kulturscen. Därför ville vi

också ha med en litteraturvetare i projektet, säger Anders Ahlbäck.

Litteraturvetaren **Ylva Perera** skriver sin doktorsavhandling om författaren **Mirjam Tuominen**, som profilerade sig som antifascist under 1930- och 1940-talen. Perera har också för avsikt att skriva en översikt av hur utbredd antifascismen var bland finlandssvenska författare överlag.

Matias Kaihovirta tar sig an antifascismen bland de finlandssvenska socialdemokraterna inom Finlands svenska arbetarförbund. Han fokuserar på 1930-talet och den finlandssvenska arbetarrörelsens reaktioner på den högerradikala Lapporörelsen.

Ahlbäck själv undersöker fascistmotståndet på borgerligt håll.

– Jag har börjat med att titta på två borgerligt liberala kretsar. Det är kretsen kring föreningen Granskaren i Åbo, ett

Anders Ahlbäck leder projektet *Den finlandssvenska antifascismen*. Foto: Peik Henrichson

akademiskt gäng som gav ut *Finsk Tidskrift*, och kretsen kring *Nya Argus*, som var en arena för liberalt sinnade borgerliga intellektuella.

Kasper Braskén undersöker vilka internationella kontakter de finlandssvenska antifascisterna hade under 1920- och 1930-talen, varifrån de fick sina intryck och vad som skrevs om fascismen och antifascismen i den finlandssvenska pressen. Framför allt undersöker han 1920-talet och reaktionerna på fascistens framgångar i Italien.

– Grundidén med projektet är att visa på antifascismens spridning – att det finns en spridning vänster-höger och mellan politik å ena sidan och författar- och konstnärskretsar å andra sidan, säger Ahlbäck. ●

FORSKARNA I PROJEKTET *Den finlandssvenska antifascismen* är docent Anders Ahlbäck, projektledare, FD Kasper Braskén, FD Matias Kaihovirta och doktoranden, FM Ylva Perera. Projektet finansieras av SLS och är förlagt till Åbo Akademi. Det startade 2019 och pågår till 2022. Pereras och Braskéns delprojekt kan du läsa mer om på SLS-bloggen sls.fi/blogg under rubriken "Månadens forskare".

När krig och katastrofer smyger sig in i poesin

Under de senaste åren har poesi om flyktingkrisen och andra katastrofer blivit allt vanligare. Men vems röst är det som hörs? Är det okej att en vit medelklass skriver poesi om något de inte själva upplevt?

Text: Michaela von Kügelgen

KRIG, KRISER OCH KATASTROFER smyger sig allt oftare in i poesin. Författare kommenterar det som sker i världen, men en stor fråga handlar om vilkas röster som hörs. Vem inkluderas, vem exkluderas?

– När det handlar om poesi som har med politik att göra är det viktigt att tänka på vems röst som hörs. Det handlar om representation. Vem är det som talar? Skriver? Vem och vad representeras?

Det säger litteraturvetaren **Karin Nykvist** vid Lunds universitet. I mars höll hon föredraget "Kriget, flykten, döden. När samtidens trauman blir till poesi" under SLS seminarium om lyrik i brytningstider.

I ett samtal med mig säger hon att poesin blivit mer politisk sedan 11 september-attackerna.

– Poesin är en av de genrer där samtiden syns nästan allra mest och snabbast. När vi har perspektiv tror jag att vi kommer att se ett före och efter kriget mot terrorismen.

Under Nykvists trettio år som litteraturvetare har det hänt mycket inom poesifältet. En intressant aspekt är att dagens poesi är politisk på ett annat sätt än den var exempelvis på 1970-talet.

– Poeterna söker efter nya former.

Och det är just i formen, och i leken med den, där den politiska samtids poesin har mycket att komma med. För samtida poeter är det inte nödvändigtvis själva diktsamlingen som är det primära. I stället blir diktvideor och användningen av rörliga bilder allt vanligare.

– Poesin är en del av en större verksamhet där till exempel estraden kan vara väldigt viktig. Diktuppläsningen går före det skrivna verket, säger Nykvist.

Poesin används för att synliggöra

För Nykvist känns det otänkbart att poesin inte skulle kommentera samtiden. För henne är det också självklart att poesin kan göra skillnad, men man kan inte tänka på poesi ur ett nyttoperspektiv.

Vissa verk kan ändå påverka den allmänna opinionen. Som exempel nämner hon **Göran Sonnevís** dikt "Om kriget i Vietnam" som hon tror att hade en stor betydelse för den svenska inställningen till händelserna i Vietnam.

– Poesi kan användas för att synliggöra något. Men det är svårt att mäta konsten över huvud taget, efter-



Poesin är en av de genrer där aktuella händelser syns allra snabbast, säger forskaren Karin Nykvist vid Lunds universitet. Foto: Manne Widung

som vi använder konsten för att förstå och beskriva, och därmed också skapa världen. I och med att poesin kan beskriva världen på ett sätt som andra språk inte kan, har poesin en viktig uppgift – förutsatt att den är bra.

I samma andetag påpekar Nykvist att poesin kan användas för olika syften – både positivt och negativt. I Sverige har till exempel nazister använt sig av **Esaias Tegnér**s verk för att föra fram sin sak.

Poesin har också en given roll i vår vardag, till exempel i dödsannonser.

– När det bränner till i livet och världen kommer poesin fram.

Vita poeter aktualiserar kriser

Enligt Karin Nykvist är diskussionen kring representation svår. Vem är det som skriver poesi om flyktingkrisen eller invandring? Är det korrekt att en vit medelklass utan egen erfarenhet av flykt och umbäranden skriver om dessa teman?

– Det här är en svår fråga. Litteraturen handlar om att föreställa sig, att tänka sig in i, att försöka gå i någon

annans skor. Samtidigt handlar litteratur också om vittnesmål.

Som vit, trygg forskare ur medelklassen säger Nykvist att hon också på något plan gör sig skyldig till kulturell appropriering när hon diskuterar frågan.

– Men om jag inte gör det, vem gör det? Ifall man bara kan utgå från sig själv blir allt jättekonstigt.

I stället vill hon gärna lyfta fram frågan om vem som faktiskt blir publicerad och får synas.

– Vita poeter aktualiserar kriser genom att skriva om andras erfarenheter och där finns ett problem. Samtidigt som man kan tänka att om det inte skrivs något om det finns det en bok mindre som uppmärksammar frågan. Det viktiga är kanske inte vem som skriver utan att flera olika röster får komma fram och bli hörda. ●

KARIN NYKVIST var en av talarna under seminariet *Att hitta ord för det otänkbara. Lyrik i brytningstider* som SLS ordnade i mars. Seminariet kan ses på sfs.fi/evenemang.

The background image shows the entrance to the Swedish Embassy in Stockholm. It features a stone building with a wooden door and a blue coat of arms above it that reads "SVERIGES AMBASSAD".

SJÄLVGODA DIPLOMATER KRITISERADE VARANDRA

Hur betedde sig diplomatkåren i Stockholm i mitten av 1700-talet och vilka normer styrde deras verksamhet? Det tog forskaren Sophie Holm reda på i sin SLS-belönade doktorsavhandling om diplomatins ideal och praktik.

Text: Michaela von Kügelgen





Historikern Sophie Holm har undersökt diplomati under 1700-talet, en tid då det ännu inte fanns några enhetliga utrikespolitiska administrationer. Århundradet kan ändå ses som en övergångsperiod till den moderna, professionella diplomatin – flera länder inrättade till exempel utrikesministerier.

HUR BETER SIG DIPLOMATER på en plats och hurdan växelverkan har de? Det ville forskaren **Sophie Holm** undersöka i sin doktorsavhandling *Diplomatins ideal och praktik. Utländska sändebud i Stockholm 1746–1748*. Avhandlingen belönades den 16 maj med Statsrådet Mauritz Hallbergs pris på 20 000 euro. Prisenämnden beskriver avhandlingen som "språkligt stringent, empiriskt imponerande och teoretiskt nydanande".

– Det känns jättefint att få erkänsla, att också andra tycker att det är intressant. Genom min forskning har jag framför allt diskuterat med forskare i andra länder. Så det känns väldigt fint att avhandlingen uppmärksammas här hemma, säger hon.

Via ett forskningsprojekt om Sveaborg kom Holm i kontakt med svensk utrikespolitik under 1700-talet. Det födde ett intresse för hur utrikespolitiken fungerade i praktiken.

– Jag ville forska i diplomati på gräsrotsnivå, berättar hon.

Avhandlingens scen är Stockholm i mitten av 1700-talet där ungefär tio diplomater var verksamma. Holm har forskat i franskt, engelskt och danskt arkivmaterial.

Läget i Europa är spänt under 1740-talet. En stor del av kontinenten befinner sig i en militär konflikt.

Storbritannien och Frankrike är på olika sidor, medan Danmark är neutralt. Dessa länders diplomater stöder därför olika grupperingar i Sverige och finns också på motsatta sidor i en större geopolitisk konflikt.

Diplomaternas informationsflöden har intresserat Sophie Holm. Eftersom detta var tiden innan tryckfrihetsförordningen rädde det censur i Sverige. Informationen spreds bland annat via pamfletter som trycktes utomlands eller via handskrivna kopior.

– Det fanns ingen öppen politisk debatt utanför de officiella institutionerna, förklarar hon.

Diplomaten som gick över gränsen

I sin avhandling ville Holm studera diplomati som social praktik.

– Vilka normer var det som styrde? Vad ansågs som socialt acceptabel diplomati och vad var provocerande och gick över gränsen?

Enligt henne blev flera normer tydliga i studien. En handlar om diplomatisk diskretion och hur diplomaterna reagerar i konfliktsituationer. Det spreds till exempel en hel del rykten om Sveriges grannländer, bland annat att kejsarinnan Elisabet av Ryssland försökte kullkasta den svenska tronföljden och att kung Fredrik V av Danmark rustade upp längs med Sveriges syd- och västgräns. De danska och ryska beskickning-

"Den ryska diplomaten går till motattack mot rykten och lämnar in många officiella klagomål. De andra diplomaterna upplever det som provocerande i sina kommentarer."

arna reagerade väldigt olika på ryktena.

– Den ryska diplomaten går till motattack mot rykten och lämnar in många officiella klagomål. De andra diplomaterna upplever det som provocerande i sina kommentarer. Den danska diplomaten försöker där emot tala med kungen och riksrådet, och går inte in i en formell process.

Diplomatins implicita normer syns också i diplomatikårens beskrivningar av det egna arbetet och kritiska granskningar av kollegers agerande.

– De berömmar ofta sig själva. När de kritiserar andra ser man var gränsen går för vad de inte upplever att är taktfullt.

Enligt Holm är de styrande normerna en relevant fråga. Det är först i slutet av 1700-talet som begreppet diplomati myntas och perioden ses som en övergångsperiod från tidigmodern till modern diplomati.

Under seklet fanns varken enhetliga utrikespolitiska administrationer eller en professionaliserad diplomati, men under 1700-talet inrättades utrikesministerier i flera länder och det förekom försök till diplomatiska utbildningar.

– Jag har velat visa att det förekom yrkesspecifika normativa förväntningar även om diplomatin ännu inte var professionaliserad.

Får inte ta "för mycket" parti

Normerna är intressanta att undersöka eftersom tidigare forskning pekar på att samhället vid den här tiden präglas av parallella normsystem – som också kunde utnyttjas.

– Det finns ett sorts krav att diplomaterna ska bete sig opartiskt och inte blanda sig i den svenska inrikespolitiken, samtidigt som de förväntas upprätthålla specifika utrikespolitiska intressen genom att stödja vissa grupperingar inom svensk politik, förklarar Holm.

Enligt henne handlar det om en balansgång. Stödet till vissa grupperingar sker bland annat genom ekonomisk hjälp och informella samtal, medan diplomaternas agerande i det offentliga förväntas vara opartiskt.

I en sådan här konflikt hamnar den ryska diplomaten i blåsväder – åtminstone enligt de andra diplomaterna.

– Han stöder den politiska grupperingen mössorna, som plötsligt hamnar i opposition. Då är det lätt att börja kritisera honom för att vara för partisk och därmed spela ut honom politiskt.

Motståndarna upplever honom som provocerande och konstig.

– I historieskrivningen har han framställts som en misslyckad diplomat, men den politiska kontexten spelar ganska stor roll för huruvida någon är misslyckad eller inte, säger Holm.

Aktuell fråga också i dag

Under tiden som Sophie Holm arbetade med sin doktorsavhandling blev det alltmer aktuellt att man också i dagens värld utövade diplomati och påverkade internationellt utan att gå via officiella kanaler.

– Det var intressant att jobba med en tidsperiod som både skiljer sig från och har likheter med det samhälle vi lever i dag. Vi lever i ett demokratiskt samhälle med offentliga debatter och utan censur. Under de senaste åren har utländska makters inblandning i demokratiska processer fått stor uppmärksamhet, framför allt ryska försök att påverka valen i USA.

På 1700-talet var det delvis tvärtom. Samhällsdebatten skulle egentligen inte få finnas, men utländska makter hade tillgång till officiella och offentliga informationskanaler. En diplomat kunde till exempel kungöra dynastiska nyheter genom stora festligheter.

– Samtidigt deltog också 1700-talets diplomater i politiska debatter via förbjudna kanaler, säger Holm.

Under de senaste tjugo åren har forskare införlivat mycket nytt källmaterial i forskningen kring diplomati under tidigmodern tid. Sophie Holm skulle därför gärna se fortsatt forskning inom ämnet.

– Det skulle vara dags för en syntes av de forskningsresultat som finns för att belysa hur diplomatin fungerade innan den utvecklades till den moderna diplomati som lever kvar än i dag. ●

Ett pris för framstående forskning

SLS har delat ut Statsrådet Mauritz Hallbergs pris årligen sedan 1920. Priset ges till forskare som visat prov på särskilt framstående forskning i ett vetenskapligt arbete utgivet i original på svenska i Finland. Prissumman är 20 000 euro. Prisnämnden består av representanter från SLS och Åbo Akademi.



Edvard Westermarck fotografad 1919, samma år som han utnämndes till professor i filosofi och rektor för nygrundade Åbo Akademi. Foto: Oy Uolevi. Museiverket/Historiska bildsamlingarna

Sociologen som var före sin tid

Sedan andra världskriget har det varit ganska tyst kring Edvard Westermarck – en av Finlands största vetenskapsmän genom tiderna. Men nu har en nydanande antologi utkommit om den finska sociologins fader, som också kom att bilda skola på antropologins och moralfilosofins område.

Text: Peik Henrichson

I BOKEN *Moral, evolution och samhälle*. Edvard Westermarck och hans närmaste krets medverkar flera av världens främsta experter på vetenskaps- och lärdoms-historia: **Julia Dahlberg**, **Jouni Ahmajärvi**, **Niina Timosaari-Hyry**, **Otto Pipatti** och **Petteri Pietikäinen**. Pipatti och Pietikäinen är dessutom redaktörer för antologin.

Mycket har skrivits om Westermarck också tidigare, men det som skiljer detta verk från tidigare böcker är den historiska kontextualiseringen. Aningen förenklat kunde Westermarcks storhet beskrivas som en förmåga att överflytta **Charles Darwins** evolutionsteori från biologin till humanvetenskaperna. Detta gjorde Westermarcks idéer banbrytande inte bara i Finland, utan även inom det internationella forskarsamfundet. I den så kallade Chicagoskolan inom sociologin citerade man flitigt Westermarck långt in på 1930-talet.

Flera vetenskapsgrenar

Petteri Pietikäinen, professor vid Uleåborgs universitet, vill framför allt lyfta fram Westermarcks vetenskaps-historiska roll i Finland där han starkare än kanske någon annan bidrog till sociologins, psykologins och moralfilosofins utveckling.

– Westermarck hade ett enormt inflytande inom många sektorer, säger Pietikäinen. Flera av hans elever och lärjungar nådde också höga positioner inom sina områden, exempelvis **Rafael Karsten** och **Gunnar Landtman**. Efter andra världskriget försvagades ändå Westermarcks auktoritet i de vetenskapliga sammanhangen.

Även antologins andra redaktör, forskaren Otto Pipatti, noterade redan under studietiden att Edvard Westermarck inte längre åtnjöt samma respekt bland forskarna som för hundra år sedan.

– När jag studerade sociologi 2004–2009 förvånades jag över att man inom sociologin talade så lite om Westermarck trots att det vetenskapliga samfundet bar namnet The Westermarck Society, säger Pipatti. Det verkade som om man inom biovetenskaperna hänvisade till Westermarcks tankar om exempelvis incestaversion mer än inom sociologin och antropologin där man i allmänhet förhöll sig mer avvisande till Westermarck.

Otto Pipatti ser den här antologin som en första ansats till att återuppliva Westermarcks och hans elevers vetenskapliga gärning som i flera decennier varit i skymundan. Han pekar på flera orsaker till att intresset för Westermarck avtog under decennierna efter andra världskriget.

"Han ansåg att det främst var kristendomens stora inflytande i det dåtida samhället som hade lett till den starkt fördömande attityden gentemot homosexuella."

– Den efterkrigstida akademiska världen präglades av en strävan att bygga upp välfärdsstaten och hitta lösningar på akuta samtida samhällsproblem, säger Pipatti. En annan orsak är att samhällsvetenskaperna fram till vår tid har haft svårt att förhålla sig till biologiska eller evolutionsteoretiska förklaringsmodeller.

Westermarcks sätt att tillämpa evolutionsteorin var ändå väl motiverat på sin tid. Han såg likheter mellan människor och andra djur, men ville studera flera olika kulturer för att kunna se vilka mänskliga drag som var universella oavsett kulturella skillnader. Ett exempel är hur människor förhåller sig till familjebildning, barn, svartsjuka eller lögner, även om de grundläggande känslorna kan ta sig varierande uttryck i olika kulturer.

– Även viljan att straffa den som gjort något moraliskt förkastligt verkar finnas i alla kulturer, säger Pipatti.

Här ser han ett klart samband mellan biologin och ett samhälles normer.

– Moraliska normer återspeglar människors känslor. Vi reagerar på ett visst sätt när vi utsätts för olika handlingar, eller när vi iakttar hur andra människor behandlas. Det är i dessa känslor som den biologiska nivån kommer fram.

Aversion och normer

Petteri Pietikäinen fick upp ögonen för Westermarck redan för tjugo år sedan när han studerade evolutions-teorin och upptäckte att det var en finländsk forskare som hade formulerat den så kallade aversionsteorin, som mot slutet av 1900-talet fick ett stort genomslag på bland annat evolutionspsykologins område.

Med teorin avses att en kultur ursprungligen utvecklar sin moral och sina sedvänjor utifrån vad som är fördelaktigt eller skadligt för samhället, vilket sedan ger upphov till värderingar som ytterligare stärks under evolutionens tryck. Ett konkret exempel är förbudet



mot inavel som även enligt modern medicinsk forskning visat sig vara motiverat.

– Numera vet vi ju att äktenskap mellan syskon eller kusiner kan skapa genetiska problem för avkomman, vilket knappast var vetenskapligt belagt under Westermarcks tid, säger Pietikäinen.

FD Niina Timosaari-Hyry har skrivit två av antologins texter som på ett intressant sätt kompletterar varandra. Det mer allmänt hållna kapitlet om moral-rebellen Westermarck ger en teoretisk referensram till det mer empiriska avsnittet om Westermarcks för sin tid positiva syn på homosexualitet.

– Det var Edvard Westermarcks samhällskritiska perspektiv som fascinerade mig redan när jag första gången bekantade mig med hans tankar, säger Timosaari-Hyry. Han ansåg att det främst var kristendomens stora inflytande i det dåtida samhället som hade lett till den starkt fördömande attityden gentemot homosexuella.

Westermarck ansåg ändå att heterosexuella människor kunde känna en medfödd aversion mot homosexualitet. Men även de homosexuella kunde uppleva motsvarande negativa känslor när de tänkte på heterosexuellt könsliv. Forskaren Westermarck deltog också i samhällsdebatten och argumenterade för att samhället skulle liberalisera och avkriminalisera lagstiftningen kring homosexualitet.



Edvard Westermarck bedrev fältarbete i Marocko i flera år från slutet av 1890-talet. Han vistades mycket i Marocko också senare. Här är han fotograferad i sin Villa Tusculum utanför Tanger. Foto: Åbo Akademis bildsamlingar

Författarna till boken *Moral, evolution och samhälle* (frv.) Otto Pipatti, Julia Dahlberg, Petteri Pietikäinen, Niina Timosaari-Hyry och Jouni Ahmajärvi. Antologin är ett resultat av deras forskningsprojekt *Kretsen kring Edvard Westermarck och det tidiga 1900-talets idéländskap*, som finansierades av SLS åren 2014–2017.

– Han ansåg att om två personer samtycker om att ha en relation utan att det vållar någon utomstående skada, så hör det inte till det straffbara sfär, säger Timosaari-Hyry. Många internationellt kända forskare uppskattade hans behärskade och neutrala synpunkter, och trodde att de främjade en rationell syn på samhället.

– Enligt Westermarck borde homosexualiteten varken uppfattas som en synd eller ett brott, utan bara som en sexuell läggning som man påträffar inom alla folkslag och även bland andra djurarter. Den tidens sexologer, exempelvis **Havelock Ellis**, tog ofta ännu mer kraftigt ställning i liknande samhällsfrågor, men i ett finländskt sammanhang var Westermarck utan tvekan en föregångare.

Äktenskap och sexualitet

Edvard Westermarck är kanske mest känd för sitt verk om äktenskapets historia, *The History of Human Marriage*, som utkom 1891. På den tiden var äktenskapet ett omtalat ämne både inom vetenskapen och på ett samhällsligt plan. Det fördes en aktiv diskussion om kvinnors rättigheter och behovet av att reformera äktenskapet som institution.

– Då var kvinnor underställda männen i nästan alla europeiska länder, säger Niina Timosaari-Hyry. Att studera äktenskapet som institution blev samtidigt

ett sätt för Westermarck att undersöka sexualiteten som annars låg dold bakom ett blygsamhetens skynke, men som kunde utforskas med vetenskapens metoder.

Westermarck ansåg att olika moraluppfattningar bäst kommer till uttryck i folks sedvänjor, traditioner och lagstiftning. Därför fördjupade han sig också i sedvänjornas och normernas uppkomst, vilket gjorde forskningsresultaten intressanta också för lagstiftaren.

– Han ville ju påverka samhället, och tänkte därför att om han lyckas visa att en viss uppfattning ursprungligen hade uppstått som en följd av vidskepelse eller missförstånd, eller på grund av sådana omständigheter som inte längre existerar, så exponerar han samtidigt en lång historisk tankekedja som kan granskas kritiskt, säger Timosaari-Hyry. I sådana fall skulle alla kunna se att en viss lag eller uppfattning knappast längre kan ses som legitim, och därför borde reformeras.

När människor får kunskap om lagarnas ursprung mister lagarna samtidigt sin legitimitet ifall de inte längre kan motiveras, resonerade Westermarck.

– Detsamma gällde lagar och seder vars ursprung kunde härledas till kristendomen, eftersom Westermarck i praktiken likställde kristendomen med vidskepelse och folktro, säger Timosaari-Hyry. Westermarck ville inte att gamla kristna trossatser skulle legitimera lagar i ett sekulärt samhälle. Genom att få kunskap om sedernas ursprung kunde man alltså på ett upplyst sätt bedöma om sederna fortfarande var motiverade.

När man läser den nyutkomna antologin om Edvard Westermarck slås man av hur aktuella resonemangen är än i dag, inte bara för forskare utan även för samhällsdebatten i stort.

– I dagens samhälle diskuterar vi ofta exempelvis sexuella eller etniska minoriteters rättigheter, men på sin tid representerade Edvard Westermarck själv ett klart minoritetsperspektiv, säger Petteri Pietikäinen. ●

ATT MÖTA DET FRÄMMANDE PÅ TORGET

Nio forskare har studerat hur småhandlare med olika bakgrund möttes på handelsplatser av skiftande slag under årtiondena kring sekelskiftet 1900. Forskningsprojektet genererade ett oväntat rikt material som i augusti publiceras i antologin Att mötas kring varor.

Text: Peik Henrichson

PERSPEKTIVET I DE OLIKA artiklarna varierar från klass- och genusperspektiv till kulturhistoria och traditionsvetenskap. Också etnicitet lyfts fram. I boken finns flera fascinerande beskrivningar av olika handelsplatser i Finland, men framför allt olika typer av försäljare: från ryskkarelska och tatariska gård-farihandlare till judiska handelsmän, kringresande romer och estlandssvenska fisk- och potatishandlare. Lite för-enklat kunde man tala om kulturmöten i kommersens tecken.

Ann-Catrin Östman och **Johanna Wassholm** har redigerat boken som inne-

håller betydligt fler ingångar och perspektiv än forskningsgruppen ursprungligen hade väntat sig.

– När människor möts kring varor börjar det uppenbarligen hända något, säger Ann-Catrin Östman. Och med det här verket har vi försökt skapa en övergripande bild av en enorm mångfald.

De nio forskarna har fördjupat sig i myndighetsarkiv, tidningsartiklar, fotografier, frågelistor och insamlingar. Artiklarna handlar om fysiska möten mellan människor, inte om abstrakta marknader. En av de mer spektakulära artiklarna handlar om två svarta kvinnor som livnär

sig genom att visa upp sig för en finsk publik som knappast tidigare stött på afroamerikaner. Lika fascinerande är artikeln om karelska kringresande lump-samlare som bytte keramikkräsl mot lump som eftertraktades av den expanderande pappersindustrin.

Många äldre tidningsartiklar handlar om att kring varor möta det annorlunda eller främmande.

– Klart att vi också stötte på stereotypier gällande etniciteter, i synnerhet som tidningsartiklarna ofta avspeglade de etablerade finländska handelsmännens syn på exempelvis judar, säger Östman.





”När människor möts kring varor börjar det uppen- barligen hända något.”

Med den nya boken vill Ann-Catrin Östman (t.v.) och Johanna Wassholm lyfta fram den kulturella mångfalden i finländsk historia.

Pressen återgav alltså ofta de betydligt större konkurrenternas perspektiv.

– I de olika frågelistorna framträder ofta en mer nyanserad bild än i tidningsartiklarna, möjligtvis för att det på flera orter uppstod bestående band mellan ortsbefolkningen och de kringresande försäljarna som ibland till och med omnämns med egna namn. I tidningarna framställs de judiska, romska eller tatariska försäljarna däremot ofta bara som ett schablonmässigt kollektiv.

Regler och gråzoner

Johanna Wassholm har utvecklat bokens fokus på olika typer av handelsplatser, från den lokala kyrkbacken till större mötesplatser som marknader. Ett återkommande perspektiv är att olika han-

delsplatser kan utnyttjas på olika sätt, ofta så att man rör sig någonstans i gråzonen mellan det legala och det illegala, eller mellan det stationära och det rörliga.

– I vissa fall har samhället genom olika typer av reglering försökt hindra människor från att mötas på ett visst sätt, samtidigt som många småhandlare har försökt utmana de här förbuden, säger Wassholm.

– Det fanns till exempel stränga regler om vilka tider man fick sälja, eller hur man skulle betala för en viss torgplats. Ofta försökte försäljarna kringgå de här reglerna. De kunde exempelvis sälja redan på väg till torget eller utanför de fastslagna tiderna, eller så gick de ut på gatorna och knackade på dörrarna. Gårdfarihandeln var egentligen olag-

lig för icke-finska medborgare, berättar Wassholm.

– Ändå kunde det hända att lokala bönder på någon ort försvarade gård-farihandlarna, eftersom det uppstått ett ömsesidigt förtroende mellan dem, inflikar Ann-Catrin Östman.

I boken finns därmed ett perspektiv som plötsligt känns bekant för vår egen pandemidrabbade tid där det ständigt talas om olika typer av inskränkningar, regler och rekommendationer. Hur får vi mötas på torget eller restaurangen? Vilka regler gäller? ●

Boken bygger på det SLS-finansierade forskningsprojektet *Kommunicerande konsumtion. Kringvandrande försäljare och kulturmöten i Finland* som pågick under åren 2016–2019.



Marknad på salutorget i Åbo 1903. Foto: August Holmström. SLS/Borgerlig livsföring i släkterna Blom och Palén i Nystad och Holmström i Åbo

MEDELTIDA BALLADER FÅR NYTT LIV

I Finlands svenskbygder har en stor mängd medeltida ballader levt kvar i muntlig tradition ända fram till våra dagar. I traditionsarkiv i Finland och Sverige finns närmare tvåtusen ballader som upptecknats och spelats in i Svenskfinland. Ett SLS-finansierat utgivningsprojekt samlar balladerna i en vetenskaplig utgåva.

Text: Michaela von Kügelgen

I DE FINLÄNDSKA traditionsarkiven finns tiotusentals visor samlade. En stor kategori är det som kallas medeltida ballader – långa berättande visor på ett ålderdomligt språk med en viss form. Det finlands-svenska balladmaterialet utgör en överraskande livskraftig samling.

I projektet *Medeltida ballader i Finlands svenskbygder* vill man inte bara lyfta fram de enskilda balladerna, utan se dem som en del av finlandssvenska traditioner. Det tvååriga utgivningsprojektet kommer att resultera i en vetenskaplig utgåva.

– Vi ägnar sångarna och deras miljö stort intresse. Vem var det som sjöng balladerna? Var bodde de? När sjöngs balladerna? Varför sjungs de än i dag? Det

är några av de frågor som vi vill ha svar på, berättar projektledaren **Ann-Mari Häggman**.

Hon har sedan januari 2018 tillsammans med musikredaktören **Niklas Nyqvist** och textredaktören **Marie-Charlotte Gullmets-Wik** inventerat traditionsarkiv i Helsingfors, Vasa, Åbo och Stockholm för att samla ihop och sammanställa balladskatten. De har också kontaktat kyrkoarkiven för att ta reda på mer om balladsångarna.

Enligt Häggman är allt kring visorna intressant. Melodi, budskap och hur de i muntlig tradition gått från en generation till en annan och också spridits mellan olika länder.



"Våra ballader har direkta motsvarigheter i de andra nordiska länderna. Också på finska sjungs visor med samma eller motsvarande innehåll."



– Våra ballader har direkta motsvarigheter i de andra nordiska länderna. Också på finska sjungs visor med samma eller motsvarande innehåll.

I utgåvan presenteras visorna så mångsidigt som möjligt. En del ballader återges i sin helhet med text och melodi, medan andra finns förtecknade och hittas i arkiven via källhänvisningarna.

Komplicerade kärlekshistorier

På 1950-talet gjorde Sveriges Radio och Svenskt visarkiv i Stockholm flera inspelningsresor till Finlands svenskbygder, eftersom balladtraditionen då fortfarande var stark här. Trubaduren **Ulf Peder Olrog** tillvaratog under flera somrar visor i Åbolands och Ålands skärgård för sin doktorsavhandling.

– Vi är glada över att vi för vårt projekt kunnat utnyttja alla hans inspelningar. Det är ett mycket värdefullt material, säger Häggman.

Det går inte att veta när de enskilda balladerna kommit till, men balladen som genre har en medeltida prägel – en stark kyrklig makt och en godtycklig värdslik överhöghet kan urskiljas i bakgrunden.

– Därför har "medeltida" blivit ett ständigt epitet för det här slaget av berättande visor.

Balladerna är indelade enligt följande teman: naturmytiska visor, legendvisor, riddarvisor, historiska visor, kämpavisor och skämtvisor.

– Mest finns det riddarvisor. De utspelar sig i en adlig miljö och handlar ofta om riddaren och jungfrun och deras komplicerade kärlekshistoria.

Kärleken är så klart förbjuden och leder till släktfejder. Många av dessa visor är också väldigt långa – till exempel balladen om Axel och Valborg har 111 strofer.

Forskare har redan länge varit intresserade av ballader och deras härkomst.

Den finlandssvenska balladutgåvan lyfter inte endast fram visornas texter och melodier. Också balladernas historia och kontext, liksom sångarna och deras miljö, ges stort utrymme. Ann-Mari Häggman leder utgivningsprojektet *Medeltida ballader i Finlands svenskbygder*. Balladerna kommer att utges i två digra volymer. Foto: Kai Martonen

I flera europeiska och nordiska länder har man sedan mitten av 1800-talet arbetat med att sammanställa nationella balladutgåvor.

– Det som skiljer den här från många andra utgåvor är att vi är väldigt måna om att lyfta fram den finlandssvenska miljön och i vilka olika sammanhang visorna sjungits. Balladerna berättar mycket om hur människorna i det svenskspråkiga Finland levde och tänkte. ●



MED KAMERA OCH KOFFERT RUNT VÄRLDEN

Många drömmer om att snart få resa igen, besöka kära platser och överraskas av nya. Kanske färdas miljövänligt och långsamt med tåg som förr? Med kamera och koffert. Resefotografier före massturismen, som SLS gav ut i maj, speglar stora äventyr i en värld som i dag känns både bekant och främmande.

Text: Hanna Riska

ATT RESA UTMOLANDS före 1960-talets mitt var få förunnat och de som dessutom hade en kamera i bagaget kan räknas på en hand. Arkivarierna **Sanna Jylhä** och **Marika Rosenström** har valt ut och sammanställt tretton olika resor ur SLS arkiv. Förutom resefotografier ingår klipp ur resenärernas dagböcker och brev. Ibland var det klassiska nöjesresor med avkoppling och nya vyer som gällde, men många resor hade praktiska förtecken. Då tog man hand om sin egendom, sin hälsa, utbildade sig och arbetade. **Laura Hollstens** och **Maria Åsviks** inledande artikel ringar in både resandets och fotograferandets historia.

Det första resmålet är franska Rivieran på 1890-talet, där en familj njuter av sol och värme, och stärker hälsan. År 1901 bär det av till Java, **Harald** och **Ida Furuholm** besöker Idas hemtrakter där hon äger teplantager och sockerfabriker. Tretton år senare

reser konstnären **Harald Gallén** runt i Japan och vidare till Kina, där han målar och imponeras av det heliga berget Taishan.

Syd- och Nordamerika, bland annat Rio de Janeiro och New York, speglas genom **Eduard Pauligs** affärsresa 1927. I bilder från Tyskland strax före andra världskriget möter vardagsliv historiens vingslag. Ett äventyr får sin början i Baku och går över Kaspiska havet till Samarkand, ett annat dokumenterar textilindustrin i Iran under den siste shahens tid. Skogshuggarliv i Kanada ses genom en emigrants ögon och en matros mönstrar på S/V Viking – barkens sista seglats till Australien.

År 1950 tar en barnläkare anställning vid Världshälsoorganisationen WHO i Indien, bland semesterbilderna reser sig majestätiska Taj Mahal. Några år senare fångar journalisten **Margareta "Marcella" Norrmén** ögonblick i europeiskt gatuliv, medan författaren **Göran Schildt** seglar längs Nilen. Den sista resan vi får följa med på är en gruppresa till 1960-talets soldränkta Italien.

Läs mer om vår utgivning på s. 39.



Under sin transkaspiska resa 1902 dokumenterade Frans Nyberg tedrickande sarter på basaren i gamla staden i Tasjkent. Foto: Frans Nyberg. SLS/Nybergska släktarkivet

Lässtund på en balkong i Cannes på franska Rivieran, där Valborg Wallensköld och hennes släkting Eugenie Boije af Gennäs gärna fotograferade på 1890-talet. Foto: SLS/Stensböle gårds arkiv

På en gruppresa till Sicilien 1967 fotograferade Werna Ulfves flitigt. Här ses hon med sin kamera på vulkanen Etna. Foto: SLS/Werna och Anders Ulfves arkiv





Ralf Andtbacka, förläggare och förlagsredaktör på Ellips förlag.
Foto: Niklas Sandström

Anna Friman, litterär chef på Schildts & Söderströms. Foto: Frida Lönnroos

Jonas Lång, SLS kanslichef.

Stödet som tryggar den litterära mångfalden

Även ett förhållandevis litet ekonomiskt stöd kan få stor betydelse för de små förlagen i Svenskfinland. Delegationen för den svenska litteraturens främjande fördelar ett statligt stöd som framför allt gynnar böcker som utkommer i små upplagor.

Text: Peik Henrichson

SLS ADMINISTRERAR det statsstöd som Delegationen för den svenska litteraturens främjande delar ut. Stödet består av två kategorier, ett tryckningsstöd och ett översättningsstöd som båda kan sökas två gånger om året av förlag, föreningar, organisationer och enskilda som ger ut litteratur i Finland.

Förläggaren och förlagsredaktören **Ralf Andtbacka** hör till dem som regelbundet ansöker om tryckningsstöd. Han driver Ellips förlag som specialiserat sig på svenskspråkig poesi, kortprosa och essäistik, alltså stilarter som sällan blir kioskvältare. Ellips är känt för att trots sina begränsade resurser erbjuda författarna en noggrann genomgång och redigering av manuskript.

– Det tryckningsstöd som delegationen delar ut har stor betydelse för alla förlag, men speciellt för de små. Våra resurser är begränsade och därför kan stödet bli avgörande för helheten, säger Andtbacka.

– På en del mindre förlag har det ibland gått så långt att författarna själva förutsätts finansiera utgivningen, men tack vare det här stödet har vi på Ellips i allmänhet kunnat finansiera utgivningen själva utan att författarna behöver göra någon insats.

Andtbacka gläder sig också över att Delegationen för den svenska litteraturens främjande under de senaste åren haft en väldigt förutsägbar och konsekvent linje, vilket gjort det lättare att planera bokutgivningen rent ekonomiskt.

Gynnar även etablerade förlag

På de större finlandssvenska förlagen utgör tryckningsstödet en relativt sett mindre del av helheten, men även de förlagen har visat sig ha stor hjälp av stödet, i synnerhet inom de

”Det tryckningsstöd som delegationen delar ut har stor betydelse för alla förlag, men speciellt för de små. Våra resurser är begränsade och därför kan stödet bli avgörande för helheten.”

smala litteraturkategorierna, eftersom det alltid är dyrare att trycka små upplagor än stora.

– En alldeles speciell betydelse kan tryckningsstödet få för diktsamlingar som nästan alltid ges ut i små upplagor, säger **Anna Friman**, litterär chef på Schildts & Söderströms. I sådana fall kan tryckningsstödet bli avgörande även om det kanske bara handlar om några hundra euro per titel.

Schildts & Söderströms har sporadiskt också ansökt om översättningsstödet, men för den kontinuerliga bokutgivningen är tryckningsstödet av större vikt.

Skolböcker, akademiska avhandlingar och handböcker uppfyller inte kriterierna, i synnerhet som staten på andra sätt stöder utgivningen av skolböcker. Inte heller får tryckningsstödet användas för bildbehandlingskostnader, layoutarvoden, royalties eller postningskostnader, utan ska bygga på en offert från ett tryckeri.

Snart 100 år gammalt

Utgivningsstödet baserar sig ursprungligen på ett riksdagsbeslut från 1922 där det också fastställdes att stödet administreras av SLS i samarbete med andra litterära och vetenskapliga föreningar. År 2003 överfördes administrationen av stödet till FILI – Center för litteraturolexport. År 2018 återgick hanteringen till SLS där kanslichef **Jonas Lång** verkar som delegationens sekreterare och bereder ansökningarna för delegationen som har 14 medlemmar som företrädare ett brett spektrum av finlandssvenska organisationer. Delegationen fördelar årligen 25 000 euro till den finlandssvenska skönlitteraturen och 50 000 euro till facklitteraturen med pengarna ur statskassan.

– Stödet är knappt med tanke på att nästan vem som helst som ger ut litteratur på svenska i Finland kan ansöka om det, säger Lång. Samtidigt har det visat sig att det betyder mycket för förlagen.

– Det här är ett utgivningsstöd som inte ska sammanblandas med andra typer av stöd, exempelvis arbetsstipendier som betalas direkt till författare.

Skönlitteraturen gallras hårdare

Det genomsnittliga tryckningsbidraget för skönlitteratur om 600 euro kan verka litet, men blir snabbt proportionellt sett betydelsefullt om man beaktar att det numera bara kostar några tusen euro att trycka 500 exemplar av en bok. För facklitteraturen har det genomsnittliga tryckningsbidraget varit 1 000 euro.

– Den tekniska utvecklingen har gjort det relativt sett billigare att trycka fysiska böcker, konstaterar Jonas Lång.

De finlandssvenska förlagen ansöker huvudsakligen om tryckningsstöd för sin utgivning. Översättningsstödet fungerar enligt nuvarande regler bara åt ett håll, det vill säga för översättning till svenska.

– Här kunde man kanske diskutera möjligheten att i framtiden också stödja översättning i motsatt riktning, alltså att översätta svenskspråkig litteratur till finska, säger Lång. Ett sådant arrangemang skulle åtminstone vara förenligt med SLS uppdrag att sprida kunskap om det svenska i Finland.

– Det är kanske lite synd att vi inte kan stödja en finskspråkig utgivning av svenskspråkig facklitteratur om det svenska i Finland, men någon sådan stödform existerar för närvarande inte. Ett annat område som skulle behöva stöd är utgivningen av ljudböcker.

Lång ser också en möjlighet för statsmakten att utveckla stödet för skönlitteratur, som nu alltså är hälften mindre än stödet till facklitteraturen.

– Genom att fördubbla stödet till skönlitteraturen kunde vi lösa många problem, säger han. Med den nuvarande stödnivån blir gallringen tyvärr hårdare på skönlitteraturens område. Detta gör bland annat att delegationen i allmänhet inte kan ge stöd till debutanter.

Däremot står det klart att stödet redan nu gynnar mångfalden i den finlandssvenska bokutgivningen. Även om en stor del av pengarna kanaliseras till den regelbundna förlagsverksamheten, kan vem som helst ansöka om stödet, till och med för engångsutgivning på eget förlag. ●

Anvisningar för ansökan om stöd

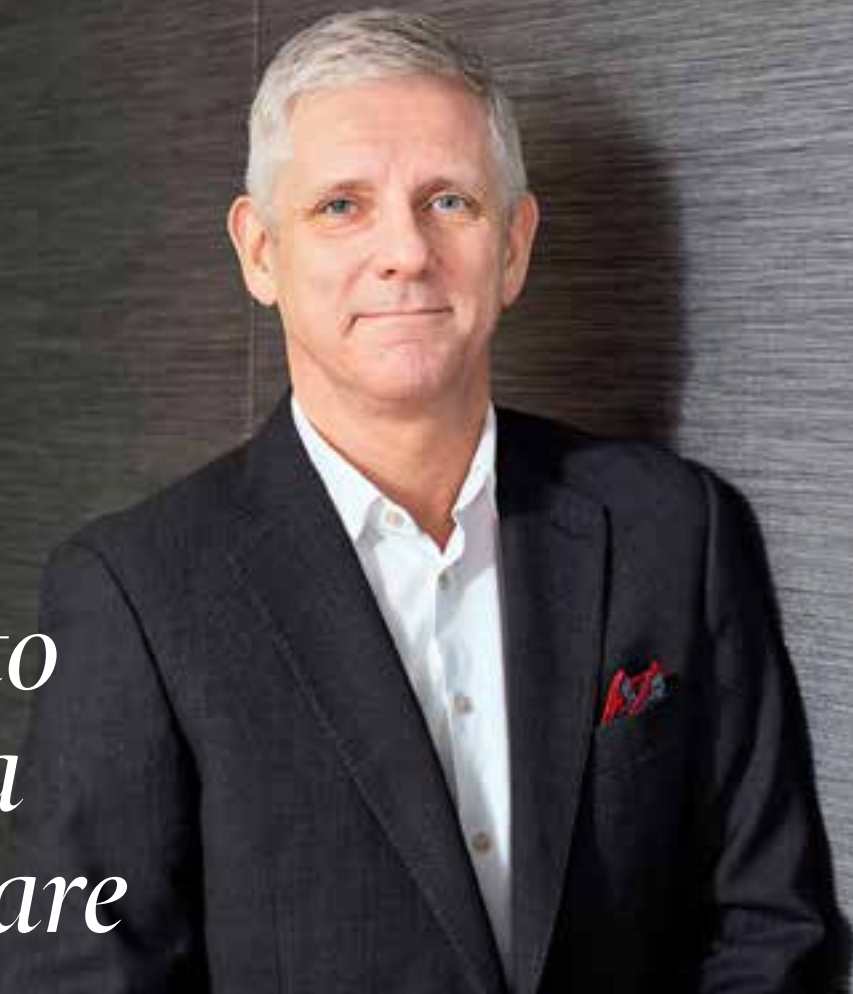
Delegationen har **två ansökningsomgångar om året**, i april och oktober.

Stöd ges inte till akademiska avhandlingar, referensverk (t.ex. ordböcker), handböcker eller läromedel.

Stöd beviljas inte retroaktivt för redan utgivna verk eller för nytgåvor.

Närmare information och elektroniska ansökningar på SLS webbplats: sls.fi/stod-av-delegationen-den-svenska-litteraturens-framjande

Johan Aalto är SLS nya skattmästare



Lagman Johan Aalto valdes till ny skattmästare för SLS vid årsmötet i april. Aalto efterträder bergsrådet Ole Johansson. Skattmästaren väljs för tre år i sänder och är ordförande för SLS finansråd.

Text: Emma Tuominen

JOHAN AALTO ÄR DELÄGARE på Hannes Snellman Advokatbyrå. Han är specialiserad på företagsförvärv, fusioner och kapitalmarknadstransaktioner. Han är också expert på bolagsstyrningsfrågor och verkar som ordförande för bolagsstämmorna i många börsnoterade företag.

Aalto har varit medlem i SLS finansråd sedan 2014, och axlar nu rollen som skattmästare.

– Jag blev både hedrad och glad då jag blev tillfrågad att efterträda Ole Johansson som skattmästare. SLS har ett flertal centrala och samhällselikt viktiga uppgifter. Jag har verkat som affärsjurist i över 30 år. För mig är det viktigt att fundera på hur jag kan utnyttja min erfarenhet och ge tillbaka något till samhället.

Erfarenhet av ideell verksamhet

Förtroendeuppdrag av olika slag är inte främmande för Aalto. Vid sidan om uppdraget hos SLS är han bland annat styrelseordförande för Stiftelsen för Svenska Teatern i Helsingfors och styrelsemedlem i Stiftelsen Nya Barnsjukhusets Stöd. Aalto har tilldelats titeln lagman av republikens president för sitt bidrag till en rad viktiga pro bono-uppdrag, men också för sin advokatverksamhet och sitt aktiva engagemang i betydande lagstiftningsarbete.

Som SLS skattmästare kommer Aalto att vara ordförande i finansrådet, vars främsta uppgift är att ansvara för förvaltningen av SLS fonder och allmänna ekonomi. Finansrådet fungerar dessutom som i

föreningslagen avsedd styrelse, vilket betyder att skattmästaren har ett nära samarbete med SLS vd **Dag Wallgren** och hans team. Skattmästaren är också medlem i det vetenskapliga rådet och dess arbetsutskott.

– Tillsammans med sällskapets ordförande skapar vi förutsättningarna för att samarbetet mellan finansrådet och det vetenskapliga rådet löper bra.

Dåtid, nutid och framtid

Aalto tycker att SLS under flera år har utvecklats väldigt mycket, och ser fram emot att få fortsätta på den banan.

– Sällskapet har ett mångfasetterat uppdrag: dels ska det se bakåt i tiden och värna om historia och traditioner. Samtidigt måste det leva i nuet. Men det är minst lika viktigt att försöka förstå framtiden och de möjligheter, förändringar och utmaningar som den för med sig. Att som skattmästare få vara med och ytterligare utveckla SLS är inte bara intressant – det är också ett privilegium. ●



”Sällskapet har ett mångfasetterat uppdrag: dels ska det se bakåt i tiden och värna om historia och traditioner. Samtidigt måste det leva i nuet.”

Johan Aalto



Åsa von Schoultz (foto: Linda Tammisto) är ny medlem i vetenskapliga rådet och Björn Teir i finansrådet (foto: Richard Nordgren).

Till vänster: Johan Aalto. Foto: Suvi-Tuuli Kankaanpää

Nya medlemmar i det vetenskapliga rådet och finansrådet

Professor **ÅSA VON SCHOULTZ** har valts till medlem i SLS vetenskapliga råd. von Schoultz innehar den svenskspråkiga professuren i allmän statslära vid Helsingfors universitet sedan 2017. Hennes forskning rör politiskt beteende hos väljare och kandidater, med särskilt fokus på konkurrens inom partier, demokratiuppfattningar och minoriteters politiska beteende.

BJÖRN TEIR, partner i konsultföretaget Haahtela, har valts till medlem i finansrådet. Teir jobbar med utveckling av affärsverksamheten inom Haahtela-koncernen, som specialiserar sig på projektledning och programutveckling inom bygg- och fastighetsbranschen. Teir har tidigare ingått i Stockmanns koncernledningsgrupp som direktör för affärsenheten Real Estate. Han har också varit vd för Forum Capita.

Nya hedersmedlemmar

professor **Claes Ahlund**

professor **Anna-Maria Åström**

Nya korresponderande medlemmar

författaren **Ulla-Lena Lundberg**

musikmagister och kulturjournalist
Wivan Nygård-Fagerudd

Världsongdomsfestivaler var ett av kalla krigets propagandauttryck. År 1962 stod Helsingfors värd för 13 000 ungdomar från 137 länder, ett evenemang som i omfång kunde mätas med de olympiska spelen 1952. Huvudarrangör var den antiimperialistiska organisationen Demokratisk ungdoms världsfederation. Festivalen i Helsingfors var den andra i ordningen som ordnades i ett icke-socialistiskt land. Foto: Volker von Bonin. Museiverket



MINNEN OCH ERFARENHETER AV KALLA KRIGET

Kalla kriget präglades av en omfattande politisk och ideologisk kamp där Finland lutade sig mot väster med ena foten i öster. Även om de stora linjerna i den nationella och internationella politiken och ekonomin är välkända, vet vi mycket lite om hur finländarna upplevde tidsperioden från 1940- till 1990-talet.

Text: Antero Holmila och Yrsa Lindqvist

SLS ARKIV GJORDE i samarbete med professor **Antero Holmila** vid Jyväskylä universitet och Finska Litteratursällskapet en insamling om minnen och erfarenheter av kalla kriget. Insamlingen gjordes som en frågelista under tiden 15.8.2020–15.1.2021. Drygt sextio personer besvarade frågorna om inhemska och utländska ledande politiker, kriser och mellanstatliga relationer, resor på båda sidorna om järnridån samt hur kalla kriget påverkade studielivet, skolgången och kulturen. Till SLS arkiv sändes tio svar. Materialet visar hur mångskiftande erfarenheter skribenterna har av tidsperioden.

Ett av de teman som tydligast framträder är rädslan för ett nytt krig – och i synnerhet ett kärnvapenkrig. En kvinna skriver att hon i allt högre grad blev övertygad om att aldrig skaffa barn, eftersom ett kärnvapenkrig ändå snart skulle bryta ut och förstöra allting. De utrikespolitiska kriserna i Ungern 1956, Kuba 1962 och Tjeckoslovakien 1968 är för många ett första minne av kalla kriget. Några av de svenskspråkiga skribenterna kommer ihåg att familjen var beredd att fly från Finland till Sverige ifall den politiska situationen hade blivit alltför hotfull.

När Kubakrisen bröt ut eller USA eller Sovjet hade sänt en not, president Kekkonen åkte till Moskva. Då var föräldrarna på något vis säkra att det blir ett nytt krig. Tyvärr brukade de prata på det viset att jag bara kunde känna igen stämningen, men kunde inte fånga några ord. (Kvinna f. 1950)

Pragvåren och finlandisering

Särskilt händelserna i Tjeckoslovakien var en stark upplevelse som påverkade en hel generation och var en ögonöppnare för många. Förutom den spända stämningen mellan Sovjetunionen och USA minns skribenterna det delade Tyskland, de östeuropeiska länderna samt den politiska situationen i Kina, Chile och Sydafrika.

Det är få som saknar Sovjetunionen eller kommer ihåg det som ett socialistiskt paradiset. Finlands offentliga linje, präglad av finlandisering, politikernas

kontakter till KGB och husryssar, väckte irritation och även sorg. En meddelare skriver att propagandan var löjlig och lätt att genomskåda. I offentligheten betonades ständigt vänskapen mellan Finland och Sovjetunionen, och många undrade varför den östra grannen var Finlands enda vän.

”Ett av de teman som tydligast framträder är rädslan för ett nytt krig – och i synnerhet ett kärnvapenkrig.”

Resor i öst

Att resa i länder som hörde till östblocket vidgade många finländares syn på socialism. Den offentliga propagandan motsvarade inte de egna erfarenheterna och fördomarna kunde rentav förstärkas. I flera av svaren beskrivs hur man fick vara med om att sovjetmedborgare ville köpa västerländska kläder som jeans, skjortor och skor, och hur hela resan då kunde bekostas genom att sälja sina kläder. Med västerländsk valuta eller till och med en kulspeppenna eller liknande kunde man muta sig till bättre betjäning.

Den lokala lärarföreningen ordnade en resa till Leningrad under sportlovet och den deltog jag i. Allt var förstås arrangerat in i minsta detalj, några egna utfärder tilläts inte. Vi besökte bland annat en skola där uniform gällde och elevernas disciplin och kunnande var avsedda att imponera. I övrigt var vår resa en turistedo där de traditionella sevärheterna avverkades. De tomma hyllorna i affärerna kontrasterades mot överdådet i Vinterpalatset och konsten i Eremitaget. Förmodligen hade vi med oss strumpbyxor och tuggummi som vi gav kvinnan som ständigt satt i korridoren i det pampiga

men nedslitna hotellet Eurpeiskaja där vi bodde. Vad hon måste ha förkänt oss! Men vi hade ju sett eländet, hur fattigt och grått och trist allt verkade. Viborg som var en spökstad, varubristen, allt som var förfallet. (Kvinna f. 1951)

Världen efter murens fall

Europeiska samarbets- och säkerhetskonferensen (KSSE) i Helsingfors 1975 beskrivs som en stor händelse som väckte stolthet och hopp om en fredligare framtid. Det att kalla kriget verkligen tog slut kom som en glad överraskning för alla.

Jag förstod aldrig vad Kennedy egentligen trodde sig uttrycka när han under sitt besök i Berlin 1963 utbrast: ”Ich bin ein Berliner”. Ja, han ville förstås uttrycka solidaritet med Västberlin och försäkra väststyskarna om USA:s stöd. Och jag kan förstå jublet. Men muren var så konkret och järnridån så låst och kompakt. Att förhållandena skulle ändra under min livstid, det trodde jag nog inte på. Då. Betydligt hoppfullare och trovärdigare lät det när Reagan 1987 uppmanade Gorbatsjov: ”Tear down this wall!” Då hade redan ridån börjat – om inte öppnas så åtminstone bli trasig i kanterna. Ungern läckte. Men att öppningen skulle ske inom en så nära framtid som den sen gjorde, det kunde åtminstone jag inte tro. (Kvinna f. 1951)

I de insända berättelserna ser man på dagens Ryssland via erfarenheterna av kalla kriget. En man anser till exempel att Putins vilja att hämnas på och försvaga EU och USA, genom att försöka påverka valresultat och sprida falska nyheter i statlig media, har en direkt koppling till Sovjetunionens fall och positionerna under kalla kriget.

Även om järnridån föll var lättnaden för många kortvarig. Den fortsatta utvecklingen inom världspolitiken – med nya spänningar och konflikter – har också medfört besvikelser.

Svaren arkiveras i SLS arkiv och i Finska Litteratursällskapets arkiv. Sammanlagt sju bokpriser delades ut bland dem som deltog i insamlingen. ●



Litteratur och läsning

Det har skett stora förändringar när det gäller litteratur och läsvanor. Tryckta böcker och tidskrifter har fått konkurrens av nya format, forum och genrer: ljudböcker och e-böcker, bloggar och poddar, digital nyhetsförmedling och sociala medier. Vi tar också del av berättelser i form av filmer, serier och datorspel.

Är läsningen försvinnande aktivitet, eller är det tvärtom så att vi mer än tidigare omges av texter och berättelser? Studier visar att motivationen och förmågan att läsa böcker och längre texter har försvagats bland unga. Samtidigt har coronapandemin fört med sig ett uppsving för bokförsäljningen och bokutlåningen.

I frågelistan söker vi svar på hur läsning och läsrutiner ser ut i dag. Svara också gärna om du inte läser, eller om du märkt en förändring i ditt förhållande till läsning.

Frågorna är många, men se dem som inspiration – välj att skriva om det som berör just dig. Du hittar en länk till frågelistan på sls.fi/pagaende-insamlingar. Om du inte har möjlighet att svara via webben, kan du skicka ditt svar per e-post till förste arkivarie Nelly Laitinen som även svarar på eventuella frågor (nelly.laitinen@sls.fi, tfn 09-618 777). Insamlingen pågår till 31.12.2021. Bland alla som svarat lottar vi ut ett antal bokpris.

Insamlingen görs i samarbete med Svenska Yle och det insamlade materialet kan även användas i Svenska Yles programverksamhet. Svenska Yle tar inte del av namn och kontaktuppgifter.

FRÅGOR

Din läsbakgrund. Hur ser din egen läsbakgrund ut? Hurdana minnen av läsning har du – hör minnena ihop med någon speciell person, plats eller situation? Läste någon högt för dig eller läste du själv? Vilka böcker gjorde dig ett intryck på dig? Fanns det någon person som inspirerade eller uppmuntrade dig till att läsa?

Dina läsvanor. Var och när läser du? Vilken typ av litteratur läser du helst? På vilka språk läser du? Är innehållet kopplat till en viss lässituation? Kanske du inte alls läser? Varför? Bedöm din läskondition: är det lätt och roligt att läsa, eller svårt och jobbigt?

Förändrade läsvanor. Har dina läsvanor eller ditt val av litteratur förändrats? Läser du mindre eller mer än tidigare? Vilka är orsakerna till förändringen? Finns det något som tagit läsningens plats i ditt liv, eller tvärtom gett dig mer tid för läsning?

Nya format. Lyssnar du på ljudböcker och/eller läser du e-böcker? Har de nya formaten skapat nya möjligheter för när och var man kan läsa? Hur påverkar de ditt val av litteratur eller din lässituation?

Gör du till exempel något annat samtidigt som du lyssnar på en ljudbok? På vilket sätt skiljer sig läsupplevelsen formaten emellan? Har de nya formaten klara för- eller nackdelar?

Nyheter, tidningar och tidskrifter. Hur föredrar du att läsa nyheter, i pappersform eller digitalt? Är nyhetsläsandet kopplat till någon viss rutin? Prenumererar du på någon tidning eller tidskrift, i pappersform eller digitalt? Prenumererades det på någon tidning i ditt barndomshem?

Privata och sociala läsupplevelser. Brukar du skriva ner tankar kring det du läser, föra läsdagbok? Håller du koll på vad du läser via en app? Betygsätter du det du läst? Delar du med dig av dina läsupplevelser, till exempel i sociala medier eller i en bokcirkel? Läser du högt för någon?

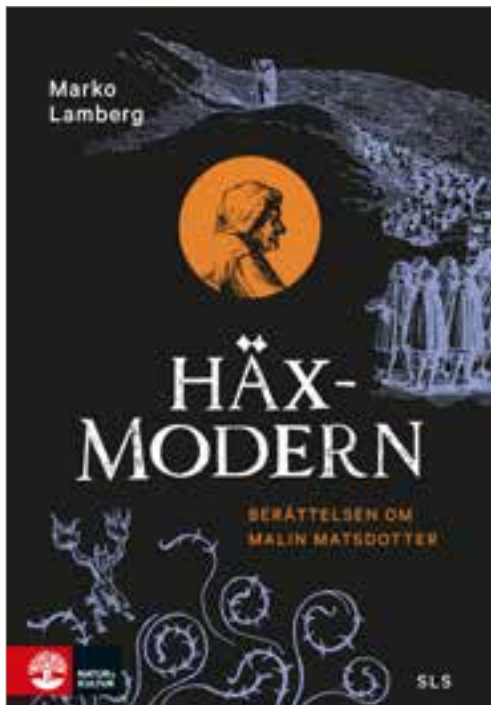
Sociala medier. Läser du inlägg på sociala medier – bloggar, Facebook, Instagram, Twitter eller liknande? Följer du någon författare i sociala medier? Tycker du att sociala medier påverkar dig på något sätt – hur?

Att välja och skaffa läsning. Vad påverkar ditt val av litteratur? Påverkas du av recensioner, bokprat, författarsamtal och litterära pris? Köper, lånar eller byter du till dig litteratur? Vad betyder biblioteket, bokhandeln, bokmässan eller antikvariatet för dig som platser? Spelar bokens utseende någon roll? Köper du böcker på webben? Laddar du ner e-böcker och/eller ljudböcker? Är du med i en bokklubb?

Dina böcker. Har du en boksamling hemma? Är den viktig för dig? Har du ett eget exlibris? Vårdar du dina böcker på något sätt? Hur är de ordnade i hyllan? Tänker du på vad som ska hända med dina böcker när du gått bort? Har du ärvt böcker, vad betyder dessa för dig?

Läsning, språkbruk och identitet. Hur ser du på det kulturarv du fått via böcker och läsning? Har det format dig på något sätt? Tycker du att det viktigt eller oviktigt att läsa? Varför? Finns det något du upplever att är viktigt att ge vidare? Berätta fritt om vilka tankar som växer i dig!

Nytt ur SLS utgivning



VÅREN 2021

MARKO LAMBERG

Häxmodern

Berättelsen om Malin Matsdotter

När Malin Matsdotter på 1630-talet flyttade från Österbotten till Stockholm kunde hon inte ana sitt öde. Hennes liv innehöll en rad tragedier och när rädslan för den svarta magin och jakten på misstänkta häxor tog fart i staden stod hon bland de utpekade. I augusti 1676 brändes "Rumpare-Malin" levande – och hon var inte det enda offret för stadsbornas vrede. Bara en kort tid därefter började det gå upp för överheten att hela den omfattande klappjakten var resultatet av påtryckningar och lögnar. Hundratals barn, ungdomar och pigor hade uppträtt med fabulerade vittnesmål i rätten – bland dem Malins egna döttrar. Berättelsen om Malin och hennes ödessysstrar lyfter fram ett mörkt kapitel i det tidigmoderna Sverige, där bara en sanning var tillåten.

351 s., inbunden, illustrerad, cirkapris 28 euro.
ISBN 978-951-583-523-9. Omslag: Camilla Pentti. Översättning: Ann-Christine Relander. Utges i Sverige i samarbete med Natur & Kultur.



Med kamera och koffert

Resefotografier före massturismen

Red. Sanna Jylhä & Marika Rosenström

Boken ger en fascinerande inblick i livet som resenär före massturismens tid, mellan 1890- och 1960-talet. Att resa var ingen självklarhet och att resa med kamera ännu mer sällsynt. Via tretton resenärers fotografier får vi uppleva allt från hälsofrämjande rekreation på Rivieran, en plantageägares besök på teodlingar i Java till barnläkarens arbetsvistelse i den indiska storstadsslummen och den unge sjömannens äventyr på världshaven. Det handlar både om turisten som är på jakt efter avkoppling, emigranten som söker lyckan i väst och om personer som reser i sin yrkesutövning. Samtliga resenärers arkiv finns på SLS och fotografierna kompletteras med inledande presentationstexter och utdrag ur brev och dagboksanteckningar.

178 s., inbunden, illustrerad, cirkapris 28 euro.
ISBN 978-951-583-527-7. Omslag: Antti Pokela. Utges i Sverige i samarbete med Appell Förlag.



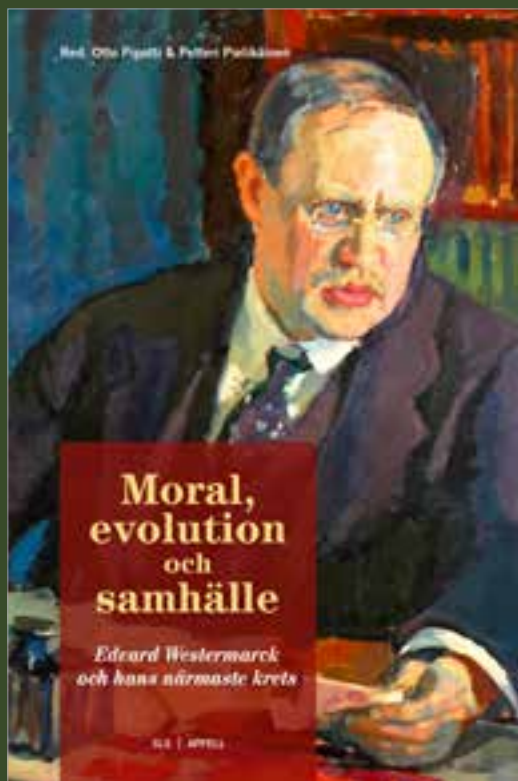
JULIA DAHLBERG

Mitt i samhället, nära människan

Samfundet Folkhälsan i svenska Finland 1921–2021

I år fyller Samfundet Folkhälsan 100 år. Folkhälsans historia inleds när den så kallade Florinska kommissionen vid SLS grundas 1911, för att tio år senare ombildas till Samfundet Folkhälsan. Vi får följa Folkhälsans utveckling från starten med ärftlighetsforskning och hälsosystrar till dagens mångfasetterade roll som medborgar- och forskningsorganisation samt producent av utbildning och service. Boken är rikt illustrerad och bygger på tidigare oanvända källor ur Folkhälsans arkiv.

544 s., inbunden, illustrerad, cirka 34 euro.
ISBN 978-951-583-524-6. Omslag: Nanne Nylund. Utges i samarbete med Samfundet Folkhälsan. Läs boken gratis på sls.fi.



Moral, evolution och samhälle

Edvard Westermarck och hans närmaste krets

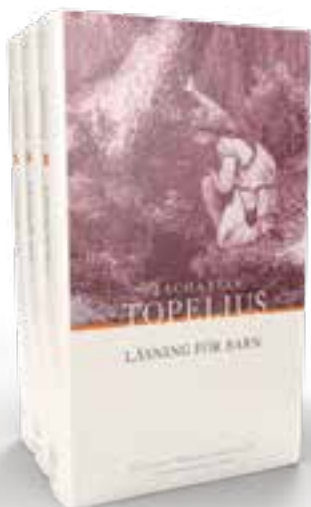
Red. Otto Pipatti & Petteri Pietikäinen

Sociologen, antropologen och moralfilosofen Edvard Westermarck (1862–1939) hade fram till andra världskriget stort inflytande över samhällsvetenskaperna framför allt i Finland, men också internationellt. På senare år har den Westermarckska evolutionismen fått ny aktualitet inom den internationella samhälls- och beteendevetenskapliga forskningen.

Författarna till antologin ringar in den närmaste kretsen kring Edvard Westermarck, inklusive släktkretsen, med fokus på både dess vetenskapliga och dess samhällsrelaterade verksamhet. De studerar den s.k. Westermarckska skolan ur ett brett idéhistoriskt perspektiv och visar på kopplingar mellan kretsens tänkande och samtida ideologiska strömningar, såsom liberalism, nationalism och sekularism.

277 s., häftad, illustrerad, cirka 24 euro.
ISBN 978-951-583-526-0. Översättning: Mattias Lehtinen. Omslag: Maria Appelberg. Utges i Sverige i samarbete med Appell Förlag. Läs boken gratis på sls.fi.

SLS utgivning kan köpas i välsorterade bokhandlar, i Vetenskapsbokhandeln (tiedekirja.fi) i Helsingfors eller från SLS.



ZACHARIAS TOPELIUS

Läsning för barn

Utg. Hanna Kurtén & Ulrika Gustafsson, inledning av Olle Widhe

Zacharias Topelius Skrifter X:1

I de åtta volymerna *Läsning för barn* (1865–1896) samlade Zacharias Topelius sina verk för unga och skapade samtidigt en serie klassiker. Här samsas kända sagor som Sampo Lappelilli och Adalminas pärla, pjäser som Fågel blå och visor som Sov du lilla videung, Lasse liten och Nu står jul vid snöig port. Topelius arbetade i många genrer och omskapade dem på sätt som kom att bli bestämmande för flera av 1900-talets största nordiska barnboks-författare. Han tog barnets fantasi på allvar och bjöd in läsaren genom humor, lyhördhet och ett direkt tilltal. I sin inledning kartlägger Olle Widhe Topelius epokgörande roll för barnlitteraturhistoriens utveckling i Norden.

1 521 s., inbunden, cirka 44 euro.
ISBN 978-951-583-525-3. Omslag: Antti Pokela.
Läs utgåvan gratis på topelius.sls.fi.

ZACHARIAS TOPELIUS

Övrig barnlitteratur

Utg. Ina Krokfors

Zacharias Topelius Skrifter X:2

Övrig barnlitteratur innehåller ett hundratal verk av Topelius som inte ingår i *Läsning för barn*. Materialet upptar en mångfald genrer och ämnen: här ingår folksägnen, dikter och visor, fabler, vardagsnära berättelser men också artiklar om djurskydd, naturvetenskapliga rön och tekniska uppfinningar. Bidragen publicerades dels i samlingarna *Sagor* I–IV, dels i olika barntidningar (1847–1898). I utgåvan ingår dessutom bilderböcker med text av Topelius, som *Barnens sommar på landet* I–II med illustrationer av Alexandra Frosterus-Såltin och *Annas sommar* illustrerad av Hanna Frosterus-Segerstråle. Dessutom publiceras Topelius fria översättningar av ett urval av Grimms sagor, *Barnträdgården*, samt Oscar Pletschs bildverk för barn med strofer av Topelius.

Läs utgåvan gratis på topelius.sls.fi.

Musik

Ostrobothnia Jazz Sextet

Folkmusik från Finlands svenskbygder 37

Medlemmarna i Ostrobothnia Jazz Sextet kommer från det svenska Österbottens kust-trakter eller är verksamma i regionen. Temat för skivan är skärgårdslåtar, det vill säga musik med anknytning till kust- och ölandskap, i folklig tradition. De musikaliska arrangemangen bygger på material som till största delen kommer från SLS arkivsamlingar. Skivan ges ut i samarbete med Finlands svenska folk-musikinstitut.

Sextetten består av Peter Nordwall, Ralf Nyqvist, Mikael Långbacka, Rickard Slotte, Marcus Söderström och Stefan Brokvist.

Od, cirka 15 euro, finns också på musik-strömningstjänster. Utkommer sommaren 2021.

Folk och musik 2021

Årets *Folk och musik* tillägnas professor Ann-Mari Häggman med anledning av hennes centrala insatser inom folkmusikfältet och folkmusikforskningen. Häggman fyller 80 år i september. Johannes Brusila, professor i musikvetenskap, har gjort en omfattande intervju med Häggman som riktar in sig på forskning, förvaltning och förändring inom finlandssvensk folkmusik och den roll som hon haft i dessa sammanhang. I numret ingår sex av Häggmans tidigare utgivna artiklar om balladsång, den finlandssvenska spelmansrörelsen, Amerikaemigranterns musik, insamlingshistoria, folkmusikens instrument samt finlandssvensk kulturidentitet, och även utdrag ur hennes merit- och publikationsförteckningar.

Utkommer gratis på journal.fi i juni.



Ostrobothnia Jazz Sextet. Foto: Mika Tervaskangas



HÖSTEN 2021

Att mötas kring varor

Plats och praktiker i handelsmöten i Finland 1850–1950

Red. Johanna Wassholm & Ann-Catrin Östman

Småhandel och informella handelsutbyten gav upphov till en mångfald av möten i Finland under årtiondena kring sekelskiftet 1900. Utifrån begreppen plats och praktik visar nio forskare hur säljare och köpare tog handelsplatsen i bruk. De tar upp lokala handelsmöten på stationära platser som torg och kyrkbacken samt återkommande marknadsplatser där såväl den lokala befolkningen som romska, tatariska och judiska handelsmän och marknadsartister möttes. Också handel som bygger på rörlighet tas upp, som byteshandel på stränderna vid Finska viken och kringresande försäljare på landsbygden. Antologin lyfter fram handelsrelationernas dynamiska växelverkan och en sällan uppmärksammas kulturell diversitet i det finländska förflutna.

Ca 320 s., häftad, illustrerad, cirkapris 25 euro. Utkommer i augusti. ISBN 978-951-583-539-0. Omslag: Antti Pokela. Utges i Sverige i samarbete med Appell Förlag. Utkommer även gratis på sls.fi.

JAN SUNDBERG & STEFAN SJÖBLOM

Det åländska självstyrets kvaliteter

Demokrati, resurser och kompetens

Vilka politiska, administrativa och rättsliga kvaliteter präglar Ålands 100-årsjubilerande självstyre? Vad är det som kännetecknar en välfungerande autonomi? I boken studeras ett antal kvalitetsaspekter som är särskilt betydelsefulla på Åland, såsom val- och partisystemets utformning, parlamentarismens utveckling, administrationens professionalisering och behov av flexibilitet samt lagstiftningsbehörigheten och grundlagskontrollen. Också betydelsen av ålänningarnas tilltro till det komplexa självstyret och nationsbygget behandlas. Frågan om hur autonomier styrs är ständigt aktuell, särskilt på ett internationellt plan, men det finns förvånansvärt lite forskning som behandlar styrets kvaliteter.

Ca 150 s., häftad, cirkapris 24 euro. Utkommer i oktober. ISBN 978-951-583-547-5. Omslag: Antti Pokela. Utges i Sverige i samarbete med Appell Förlag. Utkommer även gratis på sls.fi.

Hilma Granqvists arkiv

Den finlandssvenska antropologen Hilma Granqvist (1890–1972) hör till pionjärerna inom sitt område. I det digitala arkivet finns hennes rese-dagböcker, etnografiska böcker och cirka tusen fotografier. Våren 2020 publicerades Granqvists fältanteckningar, med intervjuer och arbetsanteckningar på arabiska, tyska och engelska, några opublicerade manuskript och delar ur hennes korrespondens. Hilma Granqvists arkiv, som för samman Granqvists omfattande och unika etnografiska produktion om Palestina, är därmed komplett.

Hilma Granqvists arkiv är ett samarbete mellan SLS, Finlands Mellanösterninstitut, Finska Vetenskaps-Societeten, Palestine Exploration Fund i London och Åbo Akademis bibliotek. Läs utgåvan gratis på granqvist.sls.fi.

Foto: Hilma Granqvists arkiv, Palestine Exploration Fund, London.



SLS utgivning kan köpas i välsorterade bokhandlar, i Vetenskapsbokhandeln (tiedekirja.fi) i Helsingfors eller från SLS.



Historiska och litteraturhistoriska studier 96

Red. Anna Biström & Johanna Wassholm

Teman för HLS 96 är teknologi och känslor, och motsättningarna mellan dem. Sorg är i fokus i artiklar om stormaktstidens gravdikter och den sociala elitens brev på 1800-talet. Adrian Pereras romaner analyseras mot bakgrund av frågor om känslor och språklig (in)kompetens. Det organiska livet i en mekanistisk tid diskuteras utifrån Solveig von Schoultz lyrik, medan kärleksbegreppet fokuseras i en jämförelse mellan Tito Colliander och Dostojevskij. Därtill studeras Henrik Tikkanen "inter artes". I numret finns även essäer om resandets känslor och teknologi, tillfällesdikt och receptionen av K.A. Tavaststjernas roman *Hårda tider*. Dessutom ingår Ulla-Lena Lundbergs festtal från SLS årshögtid.

Ca 260 s., häftad, cirka 26 euro. Utkommer i september. ISBN 978-951-583-545-1. Omslag: Antti Pokela, illustration: Majja Hurme. Utkommer även gratis på hls.journal.fi.

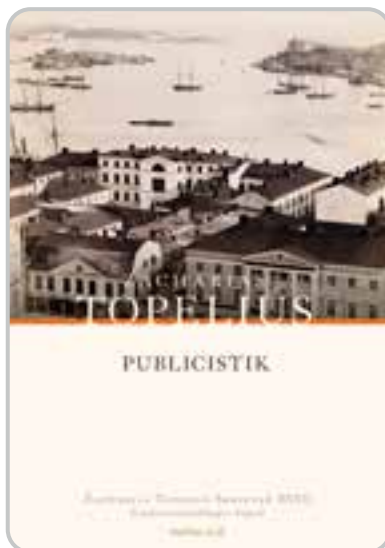
ZACHARIAS TOPELIUS

Publicistik

Utg. Pia Asp, Mats Dahlberg, Jens Grandell, Maren Jonasson, Eliel Kilpelä & Frida Wickholm

Zacharias Topelius var verksam som journalist under en expansiv tid i tidningspressens historia i Finland. Han var redaktör för *Helsingfors Tidning* 1842–1860, en period präglad av stora samhällsförändringar och successivt lättare censur. Topelius introducerade nya grepp och genrer i den finländska pressen – som krönikan och rättssalsreportaget – och lyckades göra tidningen till landets mest lästa. Han fortsatte bidra i andra tidningar med bland annat opinionstexter och reseskildringar.

Utgåvan *Publicistik* omfattar ca 900 texter publicerade 1842–1892. De visar på Topelius



journalistiska bredd och ger en god inblick i dåtida liv och samhälle. Merparten av de texter som nu utges har inte omtryckts.

Utkommer gratis på topelius.sls.fi i september.

GUSS MATTSSON

En tur om hörnet

Bref till Dagens Press af G. M.

Utg. Clas Zilliacus

Guss Mattsson (1873–1914) var journalist och kemist och en särdeles mångvetare. Med sina fyndiga variationer i varjehandling under rubriken "I dag" intar han platsen som en av Finlands stilsäkraste kåsörer genom tiderna. Kåserande är också *En herre för till Zanzibar*, en bok baserad på hans resebrev från en ångbåtsfärd runt Afrika. Den utkom postumt i italienska upplagor. I *En tur om hörnet* utges breven oförkortade, sådana de först stod att läsa i helsingforsiska *Dagens Press* 1914. En omfångsrik inledning av Clas Zilliacus presenterar författaren och tiden och författaren i sin tid. I utgåvan ingår ett rikt bildmaterial ur Mattssons kvarlåtenskap i Åbo Akademis biblioteks handskriftssamlingar.

Utkommer gratis på sls.fi i september.

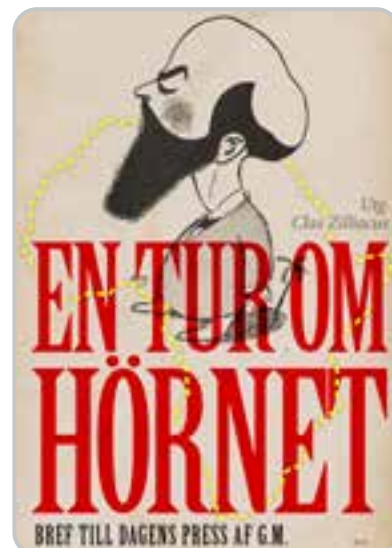
KERSTIN SÖDERHOLM

Kerstin Söderholms dagböcker

Utg. Pieter Claes & Elisa Veit, inledning av Jonas Ellerström

Kan du någonsin känna hur vårt liv är som invävt i det osynliga garnliksom i det synliga?

Poeten Kerstin Söderholm (1897–1943) skrev dagbok under hela sitt liv. Texter-



na är reflekterande och självutlämnande, "[e]ndast med mig själv" och "[i]nför mig själv". Formen är ofta lyrisk eller essäistisk. Författarens utforskande av det egna jaget står i fokus tillsammans med det allmänmänskliga: kärlek, sjukdom, död, ensamhet, arbete och mening.

I den nya vetenskapliga utgåvan ingår alla Söderholms bevarade dagboksanteckningar i oförkortad form, också texter som inte ingick när dagböckerna först gavs ut 1947–1948. På webbplatsen *Kerstin Söderholm* publiceras även arkivmaterial.

Utkommer gratis på soderholm.sls.fi i november.

MARIA KAUTONEN & MIKKO KURONEN

Uttalsinläring med fokus på svenska

Uttal är en central del av muntlig färdighet i andraspråk, men det finns relativt lite forskningsbaserad kunskap om uttalsinläring och -undervisning. Här presenteras svenska som uttalsmål ur olika perspektiv, och speglas samtidigt mot empiriska resultat och teoretiska modeller som fått stöd i senare forskning. I boken fokuseras särskilt inläring av svenska i den finländska kontexten. Vilka faktorer påverkar uttalsinläringen och hur går den till? Författarna tar upp både finlandssvenska och sverigesvenska som inlärningsmål och begriplighet som viktigt mål för andraspråkstalare. Dessutom lyfter de fram pedagogiska perspektiv på inläringen. Boken bygger på forskningsprojektet *Fokus på uttalsinläringen med svenska som mål- och källspråk* 2015–2019.

Ca 210 s., häftad, cirka 24 euro. Utkommer i november. ISBN 978-951-583-650-5. Utkommer även gratis på sls.fi.

Musik

Röttren

Folkmusik från Finlands svenskbyder 38

Folkmusikgruppen Röttren, som består av medlemmarna Marina Aspelin, Ingolf Backman, Anders Holmberg, Linnea Holmberg och Tommi Pietiläinen, ger i höst ut en skiva i samarbete med Finlands svenska folkmusikinstitut. Musikerna kommer att bjuda på västnyländsk spelmansmusik och låtar ur mästerspelmannen Erik Dannbergs notsamlingar. En stor del av skivans låtar spelas in för första gången.

Cd, cirkapris 15 euro, finns också på musikströmningstjänster. Utkommer i november.



Röttren. Foto: Tommi Pietiläinen



Vetenskapskarnevalen

I VASA

19–20.11.2021

Nyfiken på forskning?

I höst har du chansen att höra forskare i Vasa berätta om färsk forskning och visa hur de undersöker både lokala och globala företeelser.

Vi bjuder på över 40 timmar samtal, presentationer och evenemang på fyra scener i centrala Vasa – och livestream på nätet för dig som inte kan delta på plats.

Vetenskapskarnevalen är gratis och öppen för alla. Varmt välkommen!
Mer info på sls.fi.



SLS PROGRAMKVÄLLAR

HÖSTEN 2021

På sls.fi och i SLS hus, Riddaregatan 5, Helsingfors

Följ med annonseringen på sls.fi för programuppdateringar och eventuella ändringar.

MÅNDAG 13.9 KL. 18-20

FÖREDRAGSKVÄLL

Anu Lahtinen: Ebba Stenbock och maktens nätverk i det tidigmoderna Sverige

Christer Kuvaja: Eld, blod och jämmer. Den ryska ockupationsarmén och civilbefolkningen under stora ofreden

MÅNDAG 11.10 KL. 18-20

Programmet meddelas senare

MÅNDAG 8.11. KL. 18-20

FÖRFATTARKVÄLL

*Sök i arkiven och du skall finna.
Om arkiv som källa till litteraturen*

Medverkande: **Mia Franck, Sanna Jylhä, Marika Rosenström**
och **Rita Paqvalén**. I samarbete med Förlaget M och
Schildts & Söderströms



SVENSKA
LITTERATURSÄLLSKAPET
I FINLAND

Programkvällarna är gratis och öppna för alla.
Programmen sänds direkt på sls.fi, Youtube
och Facebook.

Prenumerera på SLS nyhetsbrev!

Vårt nyhetsbrev innehåller information om det senaste som pågår hos oss – från boknyheter till forskningsrön och pärlor ur SLS arkiv. Du kan prenumerera på nyhetsbrevet genom att fylla i ett formulär på sls.fi, eller skicka ett e-postmeddelande med rubriken "SLS nyhetsbrev" till nyhetsbrev@sls.fi.

Vill du bli medlem i SLS?

Du kan ansöka om medlemskap via sls.fi eller genom att skicka in en ansökan till adressen nedan. Som medlem får du SLS medlemstidning *Källan* och årsboken *Historiska och litteraturhistoriska studier* gratis samt 50 % rabatt på ett exemplar av varje bok i SLS skriftserie (om ej annat anges). Medlemsavgifter: årsmedlemmar 25 euro, ständigt medlemskap 800 euro.

Beställ *Källan* gratis!

SLS tidning *Källan* utkommer två gånger om året. Du kan beställa hem gratis exemplar av *Källan* eller prenumerera kostnadsfritt på tidningen. För beställningar, skriv till info@sls.fi eller ring 09 618 777.



SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND

PB 158, 00171 Helsingfors
(besöksadress: Riddaregatan 5, Helsingfors)
Öppet vardagar 9.00–16.00

SLS I VASA

Handelsplanaden 23, 65100 Vasa
Öppet tisdag–torsdag 10.00–16.00

Tfn 09 618 777 (gemensam växel)
info@sls.fi www.sls.fi